

Київський національний торговельно-економічний університет

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТИ

на тему:

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Студента 2 курсу, 5М групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Власюка Юрія Юрійовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
економічної теорії та
конкурентної політики

Соколовська Ірина Петрівна

Київ 2018

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1. Об'єктивна необхідність та сутність державного регулювання банківського сектору.....	7
1.2. Інструменти впливу держави на функціонування банківських установ.....	18
ВИСНОВКИ ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	25
2.1. Проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності банків в Україні.....	25
2.2. Інституційно-організаційна структура державного регулювання національної банківської системи.....	31
2.3. Аналіз основних показників та індикаторів впливу держави на банківський сектор України.....	38
ВИСНОВКИ ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	47
3.1. Особливості сучасного світового досвіду регулювання банківської діяльності.....	47
3.2. Підвищення ефективності впливу держави на функціонування банківської системи України.....	59
ВИСНОВКИ ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	67
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У будь-якій державі, незалежно від економічної системи та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє визначальну роль. Недарма банківську систему порівнюють часто із кровоносною системою економіки держави. Адже саме вона забезпечує економіку потрібним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілої низки інших функцій та завдань. Без розвиненої банківської системи неможливо навіть уявити собі розвинену економіку держави. Стабільність роботи банківської системи безпосередньо впливає на основні показники макроекономічної рівноваги, формує передумови для сталого економічного розвитку, забезпечення стійких темпів зростання вітчизняної економіки. Кризові явища останніх років вносять значні корективи у роботу органів державної влади, що здійснюють регулюючий вплив на банківську систему. Гострота фінансово-економічних криз, необхідність проведення антикризової політики обумовлюють високу актуальність до проблем державного регулювання банківського сектору економіки.

В останні роки спостерігається чітка тенденція до збільшення економічної та політичної нестабільності на національному, регіональному і глобальному рівнях. Банківські системи, які акумулюють політичні, макроекономічні та інституціональні ризики, в умовах зростаючої нестабільності опиняються в найбільш несприятливому становищі. При цьому виникнення нестабільності безпосередньо у банківському секторі призводить до негативних наслідків розвитку економіки в цілому, а в деяких випадках провокує соціально-політичну кризу.

Рівень дослідженості теми. Значний внесок у розробку питань теорії і практики державного регулювання банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Герлі, Е. Коен, Е. Шоу, М. Фрідмен, Ф. Мишкін, П. Роуз, Дж. Сінкі, А. Грязнова, Е. Жуков, В. Колесніков,

Л. Красавіна, О. Лаврушин, Ю. А. Львов. Зазначеній тематиці присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчевої, О. Кірсєва, В. Кротюка, В. Лисицького, І. Лютого, А. Мороза, М. Савлука, В.С. Стельмаха, І.В. Сала, В.І. Міщенко, Л. Примостки та ін. Не применшуючи значення наукових напрацювань, слід констатувати, що в умовах фінансової кризи та економічних трансформацій вони потребують глибшого дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних та практичних засад державного регулювання банківського сектору економіки.

Мета дослідження розкривається у наступних завданнях:

- визначити об'єктивну необхідність та сутність державного регулювання банківського сектору;
- дослідити інструменти впливу держави на функціонування банківських установ;
- розглянути проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності банків в Україні;
- навести інституційно-організаційну структуру державного регулювання національної банківської системи;
- провести аналіз основних показників та індикаторів впливу держави на банківський сектор України;
- визначити особливості сучасного світового досвіду регулювання банківської діяльності;
- обґрунтувати напрямки підвищення ефективності впливу держави на функціонування банківської системи України.

Об'єктом дослідження є процеси державного регулювання банківського сектору економіки.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти державного регулювання банківського сектору економіки України.

Методи дослідження. Дослідження виконувалася за допомогою загальнонаукових методичних прийомів (аналіз, синтез, індукція і дедукція), економіко-статистичних методів (порівняння, групування, аналіз динамічних рядів, графічний метод). Обробка інформаційного забезпечення здійснювалася з використанням сучасних інформаційних програм.

Структура роботи. Робота структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (61 джерело) та додатків. Робота містить 10 таблиць, 20 рисунків, 4 додатки. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок друкованого машинописного тексту.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження підготовлено та опубліковано наукову статтю: “Особливості державного регулювання банківського сектору економіки” // Зб. наук. ст. студ. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. —с.191

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Об'єктивна необхідність та сутність державного регулювання банківського сектору

Розкриваючи зміст поняття державного регулювання банківського сектору економіки, варто розглянути основні підходи різних науковців до трактування даного поняття.

Як відзначає Кльоба Р. Л. [5], державне регулювання банківської діяльності можна визначити як процес формування та використання органами державної влади заходів та інструментів впливу на банківський сектор економіки з метою досягнення стабільності банківської системи і забезпечення економічного зростання. Основними органами державного регулювання, на думку вченого, які приймають участь у процесі регулювання банківського сектору, відносяться: Національний банк України; Державна фіскальна служба України; Верхован Рада України; Міністерство фінансів України, тощо.

Науковець Лещенко В.В. [8] пов'язує державне регулювання банківського сектору з управління ризиками з боку центрального банку, на думку науковця, державне регулювання діяльності банків являє собою вплив на діяльність банків, який від імені держави здійснюють уповноважені державні органи, що полягає в здійсненні нормативного регулювання основ їх діяльності, забезпеченні можливості їх функціонування та реалізації безпосереднього регулювання в цій сфері.

Оцінюючи ризики із застосуванням системи оцінки ризиків, органи нагляду визначають рівень занепокоєння (тобто сукупний ризик) і напрям ризику для кожної категорії ризику. Відповідні висновки органів нагляду визначають, які наглядові заходи будуть використовуватися, наприклад планова інспекційна перевірка, позапланова інспекційна перевірка, заходи

безвиїзного нагляду тощо. Застосування методики і критеріїв управління ризиками дає змогу органам нагляду визначити, яка саме програма наглядових дій має бути розроблена для банку [8].

Гаврікова А. В. відзначає, що регулювання банківської сфери, як однієї з функцій грошово-кредитного регулювання, є наслідком процесів розвитку держави, що відбувається поступово в світовому масштабі та має ознаки паралельності в межах розвитку України для створення стабільної банківської системи. Вчена робить акцент на використанні методів впливу на банківську систему для досягнення цілей держави. Авторка підкреслює, що під терміном «регулюванням банківської діяльності» варто розуміти формування і впровадження державних правил і законів, які націлено на підтримку стабільності і надійності банківської системи, конкурентного середовища в банківській діяльності [4].

Мордань Є. Ю. для визначення змісту поняття “регулювання банківської системи” з урахуванням сучасних тенденцій наукової методології посиляється на положення Базель III. Він відзначає, що даний нормативний документ містить методичні рекомендації в галузі банківського регулювання, які пов’язані з фінансовою кризою кінця 2000-х років на основі посиленних вимог до капіталу банку і впровадження нових нормативів з ліквідності. Головною метою розробленого документу є підвищення якості управління ризиками в банківській діяльності і підтримка стабільності фінансової системи [10].

Адамик Б. обґрунтовував необхідність державного регулювання банківської сфери з позиції розвитку ринкової економіки. На думку вченого, між банками триває жорстка конкурентна боротьба, що супроводжується подекуди неналежною оцінкою банками ризиковості певних операцій з метою максимізації прибутку та задоволення інтересів клієнтів. Підвищення ризиковості операцій окремого банку може призвести до його банкрутства. Проте банкрутство певного банку є негативним моментом не лише для його власників, вкладників і кредиторів, а й для банківської системи та економіки в цілому. Діяльність банківських установ регулюється і контролюється

державними органами значно ретельніше порівняно з діяльністю інших фінансових посередників чи підприємств. Однією з причин посиленої уваги з боку держави до діяльності банків є прагнення забезпечити стабільну та безперебійну роботу як окремих банків, так і банківської системи загалом з метою гарантування надання банками якісних послуг вкладникам і позичальникам, захисту їх інтересів, створення конкурентного середовища і забезпечення прозорості банківського сектора, підвищення ефективності фінансової системи [1].

Як відзначає Вовчак О.Д., державне регулювання банківської діяльності є складним механізмом реалізації державою (через створену нею систему норм, заходів та інструментів реагування і впливу на банківську сферу та діяльність банків) державної політики в банківській сфері для досягнення важливих суспільних цілей і дотримання балансу суспільного та приватного інтересу [3]. На думку автора, регулювання банківського сектору включає такі основні складові, як банківське регулювання, що передбачає розроблення та ухвалення законів, положень, інструкцій, правил та інших нормативно-правових актів, що визначають межі банківської діяльності та передбачають використання конкретних інструментів і методів для належного захисту інтересів кредиторів та вкладників банків, так і банківський нагляд, який полягає в постійному моніторингу за процесами в банківській сфері і конкретних банках на всіх етапах їхнього життєвого циклу, щоб здійснювати контроль за дотриманням банківського законодавства, своєчасно виявляти недоліки і порушення в діяльності банків, вимагати їх усунення, надавати рекомендації для усунення недоліків чи вживати адекватних заходів реагування або впливу за вчинені порушення. Такий підхід сприяє адекватному використанню цих понять у банківській справі та поглиблює теоретичні засади у сфері регулювання банківської діяльності.

Васильчишин, О. Б. [2], Кондратов Д [6]. та Куш О.В. [7], на основі досліджень питань розвитку систем державного управління у сфері

банківського нагляду, визначили перелік основних заходів НБУ щодо удосконалення регулювання банківської діяльності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Складові механізми державного регулювання банківського сектору

[2, 6, 7]

№ п/п	Елементи механізму державного регулювання іноземного банківського капіталу	Країни запровадження
1	Квотування частки банків-нерезидентів у загальному статутному капіталі або в активах національної банківської системи	Індія, Індонезія, Малайзія, Республіка Корея, Філіппіни
2	Встановлення максимального рівня участі банку-нерезидента в статутних капіталах національних банків	Бразилія, Індія, Малайзія, Мексика, Норвегія, Таїланд
3	Встановлення мінімального розміру капіталу для банку-нерезидента, який бажає відкрити філію або дочірню устанovu	Китай, Росія, Білорусь
4	Встановлення мінімального розміру капіталу дочірнього банку або філії банку-нерезидента	Практикується в більшості країн
5	Квотування ліцензій на відкриття дочірнього банку або філії банку-нерезидента	Індія, Філіппіни, низка штатів США
6	Оцінювання економічної доцільності відкриття банку-нерезидента	Бразилія, Малайзія, Республіка Корея, Чилі
7	Встановлення обмежень на проведення окремих банківських операцій у національній або іноземній валюті для дочірніх банків або філії банку-нерезидента	Бразилія, Індонезія, Канада, Китай, Республіка Корея
8	Встановлення обмежень на проведення окремих транскордонних банківських операцій	Словаччина, Таїланд, Чехія, Чилі
9	Квотування частки фізичних осіб-нерезидентів у складі працівників дочірнього банку та філії банку-нерезидента	Практикується в більшості країн

Зазначені заходи, на наш погляд, сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки банківської системи України шляхом зниження ризиків банківської діяльності, які пов'язані із валютними та кредитними операціями, що дозволить знизити доларизацію економіки, а також сприятиме розвитку кредитування реального сектору, що призведе до зростання обсягів оборотних коштів підприємств на рахунках у банках, збільшення депозитної бази банків тощо. Окрім цього, спрямування діяльності банків з іноземним капіталом на фінансування реального сектору економіки збільшить кількість позитивних рис присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Отже, на підставі вищесказаного можна констатувати, що державне регулювання банківського сектору можна визначити як процес створення

компетентними органами державної влади системи правил та інструментів впливу на банківську систему задля досягнення стабільності роботи банківських установ, стабілізації ринку банківських послуг, забезпечення неперервності економічного зростання.

Згідно Закону «Про Національний банк України» (Розділ X) регулюючий вплив НБУ на банківську систему здійснюється за рахунок [12] (рис. 1.1):

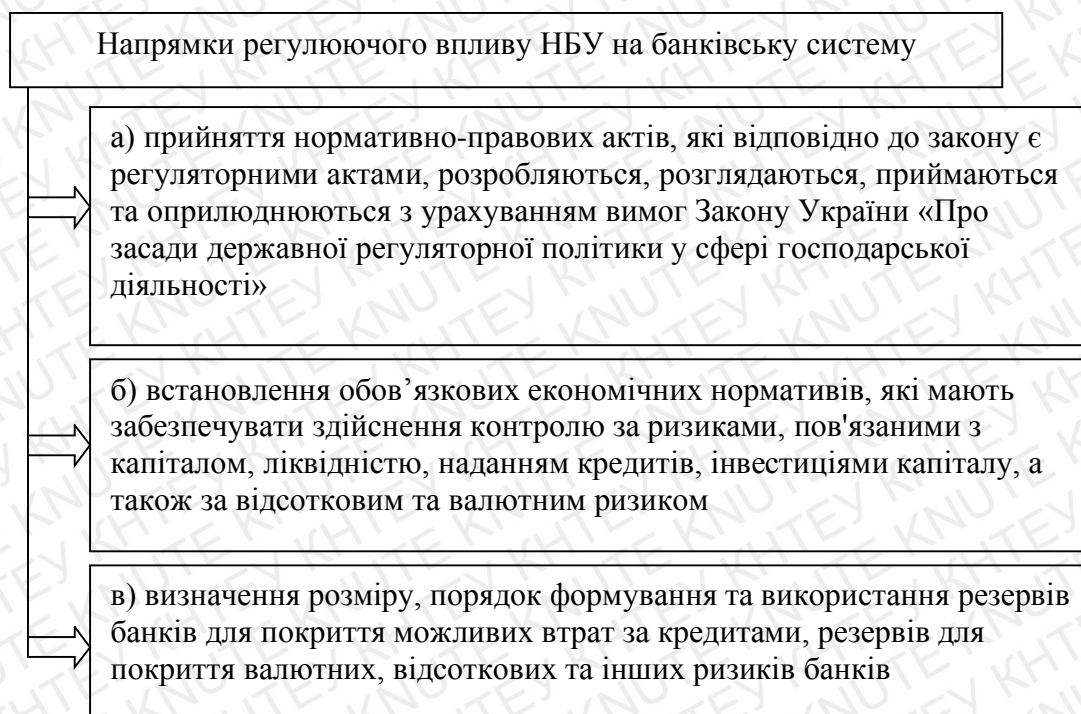

Рис. 1.1. Напрямки регулюючого впливу НБУ на банківську систему

*складено автором за даними [42]

На нашу думку, потрібно також мати на увазі, що: по-перше, учасниками процесу регулювання банківської діяльності можуть бути не тільки державні органи, але й громадські організації, міжнародні інститути, материнські банки щодо дочірніх структур тощо; по-друге, зведення державного регулювання до використання правових інструментів впливу, що є американською традицією, не вичерпує всього змісту цієї категорії, оскільки не враховує економічні та інституційні інструменти впливу.

Закон України "Про Національний банк України" зводить державне регулювання банківської діяльності до функцій НБУ, які полягають у

"створенні норм, що регулюють діяльність банків та визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду і відповідальність за порушення банківського законодавства" [1]. Законодавець у цій дефініції акцентує увагу на нормотворчій та контрольній функціях державного регулятора.

Банківський нагляд, на нашу думку, це функція уповноважених органів, які коригують роботу банківських установ відповідно до законодавчо-нормативних норм і правил, а також у певній мірі займаються нормотворчістю. В.І. Міщенко та його співавтори під банківським наглядом розуміють "моніторинг процесів, що мають місце у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме: створення нових банків та їх установ, діяльності банків, реорганізації та ліквідації банків" [7, с. 48].

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі до розуміння співвідношення понять "державне регулювання банківської діяльності" і "державний нагляд за банківською діяльністю" є три різні підходи [11, с. 98].

За першим підходом ці терміни є синонімами. Так, у зарубіжній банківській науці ці поняття, зазвичай, не розмежовують, а об'єднують терміном "банківський нагляд". Підтвердженням цього є назва відомої міжнародної організації "Базельський комітет з питань банківського нагляду". Інколи вживається термін "регулювання банківської діяльності" або "банківське регулювання", але під ним розуміється "державне втручання" у банківський сектор економіки [11, с. 98].

За другим підходом ці поняття є самостійними і різними. Так, Е.І. Василенко вважає, що державне регулювання розробляє і упроваджує конкретні правила і приписи, а банківський нагляд здійснює всеохоплюючий контроль за їх виконанням або дотриманням [11, с. 98]. Американський економіст Е. Шенг вважає, що регулювання і нагляд стосуються різних обов'язків ФРС – формування спеціальних правил, з одного боку, і контроль за їх дотриманнями, з другого боку [11, с. 98]. У такий спосіб цей вчений звужує поняття "державне регулювання банківської діяльності" до функцій ФРС,

залишаючи без уваги роль інших державних регуляторів (фінансово-податкових, антимонопольних тощо).

За третім підходом регулювання і нагляд є взаємодоповнювальними, взаємопереплетеними видами регулятивної діяльності. Цей підхід поділяють О.П. Орлюк [8, с. 148–152]; В.І. Грушко, С.М. Лаптев, О.С. Любунь, К.Є. Раєвський [3, с. 11]. До цієї групи економістів можна віднести Н. Роговую, яка вважає, що "державне регулювання банківської діяльності містить такий компонент, як нагляд, оскільки воно неможливе без контролю" [12, с. 37].

На нашу думку, третій підхід є найпродуктивніший і тому: державне регулювання банківської діяльності – це застосування державою системи заходів та інструментів впливу на банківську сферу для досягнення важливих суспільних цілей. У межах цього визначення банківський нагляд як інструмент впливу посідає своє важливе місце, його можна виявити і описати, якщо розглянути регулювання банківської діяльності з позицій процесу та організації [26].

З позиції процесу у державному регулюванні банківської діяльності можна виділити стадії: розробка концепції, застосування концепції, контроль за виконанням концепції банківської регулятивної політики.

Стадія розробки концепції за своїм змістом і сутністю є законодавчою діяльністю. Тут ведеться робота над розробкою та удосконаленням нормативно-законодавчої бази з питань банківської регулятивної політики. Нормативно-правові акти розробляють суб'єкти, які мають право на законодавчу, нормотворчу ініціативу.

Стадія застосування концепції передбачає застосування нормативно-правових актів у реалізації банківської регулятивної політики. Застосування здійснюють державні органи, які мають виконавчі повноваження і функції.

Стадія контролю застосування законодавства передбачає проведення системного аналізу та експертизи реалізації регулятивної політики і розробка висновків, рекомендацій для її оптимізації. У кінцевому підсумку стадія контролю переростає у стадію концепції, адже тут реалізує свої функції

банківський нагляд. Здійснюють контроль як нормотворчі, так і виконавчі органи. Краще для справи, якщо цю роботу вони проводять спільно.

З позиції організації державного регулювання банківської діяльності можна виділити державні органи, які мають нормотворчі функції, та органи, які мають виконавчі функції. До перших, наприклад, в Україні належать: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, НБУ. До других – Кабінет Міністрів України та його підрозділи, НБУ та його підрозділи.

У рамках чинної Конституції держави банківське законодавство можна поділити на тактичне і оперативне. Тактичне – це закони держави, які приймаються парламентом. оперативне – підзаконні нормативно-правові акти, які приймаються органами виконавчої влади та центрального банку. Нормативні акти окремих комерційних банків до уваги не беруться, оскільки вони не належать до актів, виданих державою [38].

Президент, Парламент, Уряд, Центральний банк формують законодавчу базу для дієвого впливу на роботу банківської системи і конкретних банків відповідно до суспільних інтересів та цілей, контролюють його застосування, займаються вдосконаленням банківського законодавства. Президент і Парламент ормують конкретний виконавчий орган, в Україні – БУ, який діє згідно Закону України "Про Національний банк України".

У структурі Центрального банку формується орган банківського нагляду, який займається контролем за банківською діяльністю. Цей орган у рамках чинного законодавства здійснює безвіздний нагляд та інспекційні перевірки. При цьому він уповноважений застосувати заходи впливу у випадку порушення банківського законодавства. Беремо до уваги те, що у практиці існує постійна потреба у зміні законодавства відповідно до змін у банківській системі і банківництві. Однак Парламент не завжди реагує на зміни вчасно, що у банківництві як стратегічно важливій галузі, що потребує своєчасної, розумної та обачливої політики, не припустимо. Все це означає, що парламент і уряд

мусять частково передати свої нормотворчі функції органам банківського нагляду.

Таким чином, робимо висновок, що банківський нагляд включає контроль за діяльністю банків – моніторинг і заходи впливу (виконавча функція) і нормотворчу діяльність органу банківського нагляду (частково нормотворча функція). Зрозуміло, що орган банківського нагляду не може приймати закони – це прерогатива парламенту, проте може оперативно реагувати на зміни у банківській системі ухваленням підзаконних нормативно-правових актів (постанови, розпорядження, листи тощо) [14]

Отже, державне регулювання банківської діяльності – це система, яка виконує функції формування тактичного банківського законодавства і здійснення банківського нагляду.

У вітчизняній літературі інколи ототожнюють поняття "державне регулювання банківської діяльності" і "державне регулювання діяльності комерційних банків" [11, с.101]. Однак тут йдеться про різні, а не однакові об'єкти регулювання: перший – загальний, другий – конкретний. Між тим в останній час деякі банківські послуги (операції) почали виконувати і надавати небанківські фінансові (і нефінансові, наприклад, пошта) установи. За цих умов поняття "банківська діяльність" є ширшим, ніж поняття "діяльність комерційних банків".

Поняття "банківське регулювання" при всій його популярності і широкі застосування у публіцистиці та есеїстиці видається дещо некоректним [11, с. 102]. По-перше, можна зробити висновок, що суб'єктом регулювання є банк, але що тоді буде об'єктом регулювання. По-друге, якщо ж об'єктом регулювання є банк, то правильно було б визначити термін "регулювання банку". І відповідно якщо об'єктом регулювання є банківська діяльність, то говоримо "регулювання банківської діяльності". По-третє, це поняття можна зрозуміти дуже широко як втручання зовнішніх чинників у банківництво.

З погляду змісту заходів та інструментів регулювання банківської діяльності можна виділити: обмеження, стимулювання, покарання (санкції), вмовляння і втручання.

Н. Роговая, наприклад, вважає, що головним у державному регулюванні є встановлення обмежень: "державне регулювання банківської діяльності – це встановлення державних обмежень для забезпечення стабільного і безпечного функціонування банків та створення умов для досягнення банківською системою макроекономічної ефективності" [12, с. 38].

Обмеження може бути адміністративним або ж економічним (індикативним). Адміністративне – це запровадження у банківській діяльності заборон, вимог та обов'язків. Наприклад, вимоги до реєстрації та ліцензування банків. Адміністративне регулювання, як правило, є прямим, хоча непряма дія не виключена. Економічні обмеження – це запровадження обов'язкових економічних нормативів та норм, різних перешкод, які впливають на обсяги доходів банку. Економічні обмеження мають зазвичай стимулювальний характер. За допомогою стимулювання доходів і витрат держава прагне спрямувати банк у потрібному напрямку розвитку. Йдеться про застосування податкових пільг, дотацій, пільгових цін на певні продукти тощо.

Економічне регулювання за своїм характером є непрямим втручанням у банківську діяльність. За такого виду регулювання державний регулятор не втручається у процес прийняття менеджментом конкретного банку рішення, однак за невиконання приписів буде карати.

Покарання або санкції за порушення вимог регулятора можуть бути як адміністративними, так і економічними, прямими і непрямими [8].

Можемо виокремити чотири фактори, що є критеріальними і викликають труднощі при трансформації системи банківського регулювання.

По-перше, фінансові ресурси держав за останні роки стали значно меншими за обсяг ресурсів приватного сектора. Наприклад, активи десяти найбільших банків (17,4 млрд. дол. США) у 20 разів є більшими за активи Федеральної резервної системи США (ФРС США) [13]. Це утруднює державі

процес регулювання банківського сектора опосередкованими методами і економічними механізмами. В сучасних умовах органи державного регулювання практично втрачають роль “маркет-мейкерів” на фінансових ринках, а є лише звичайними, хоча й великими учасниками ринку.

По - друге, процеси лібералізації валютного регулювання і валютного контролю, розвиток транснаціональних компаній, міжнародних банків, а також прогрес у розвитку телекомунікаційних технологій привели до того, що державні органи регулювання практично не в змозі контролювати місце проведення фінансових угод. Враховуючи те, що процес лібералізації валютного регулювання і контролю відбувався упродовж кількох десятиріч, різкі кроки держави в напрямку посилення контролю за рухом капіталу будуть непопулярними і, на нашу думку, не матимуть позитивного ефекту на стабільність, надійність та ефективність розвитку банківського сектора економіки [26].

По-третє, банківські системи країн, у яких регулювання діяльності банків доволі жорстке, існують заборони на здійснення банками інвестиційної діяльності та значні обмеження щодо діяльності банків на міжнародних ринках, потерпіли від кризи не менше, ніж банківські системи держав з ліберальною системою регулювання діяльності банків. Тому можливості методу посилення державного регулювання діяльності банків через встановлення заборон і обмежень на здійснення тих чи інших банківських операцій є доволі обмеженими.

По-четверте, в останні роки на діяльність органів державного регулювання банківської сфери посилюють свій вплив міжнародні організації (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Базельський комітет з банківського нагляду). Регулятивна політика окремої держави щодо банківської системи знаходиться також у значній залежності від регулятивної політики інших держав. Відповідно, зростає необхідність в уніфікації та погодженні регулюючих заходів в окремих країнах.

Отже, державне регулювання банківської діяльності – це застосування державою системи заходів та інструментів впливу на банківську сферу для досягнення важливих суспільних цілей. На сучасному етапі розбудови вітчизняної банківської системи України вкрай актуальним є питання використання нових підходів до вдосконалення державного регулювання банківської діяльності. В умовах поглиблення міжнародної банківської конкуренції та помітного впливу на вітчизняні банки наслідків світової фінансової кризи, державне регулювання банківської діяльності вимагає нових підходів до розробки та застосування державними органами заходів та інструментів впливу на банківську діяльність з метою забезпечення стабільності банківської системи і зростання вітчизняної економіки.

1.2. Інструменти впливу держави на функціонування банківських установ

Еволюція регулятивно-наглядової діяльності держави, інструменти якої почали розроблятися та застосовуватися практично з часів Великої депресії та банківської кризи в США, привела до появи чотирьох базових підходів її реалізації (інституційного, функціонального, інтегрованого та змішаного). Однак, незалежно від того, який підхід взято за основу, основні інструменти реалізації наглядових функцій уповноваженими органами різних держав, практично, однакові і передбачають ряд заходів, що наведені на рис. 1.2.

Починаючи з другої половини ХХ століття, інноваційний прогрес, лібералізм та глобалізація фінансових ринків суттєво ускладнили та підвищили рівень ризиків у банківській сфері. Почали виникати фінансові та банківські кризи, що все частіше набували системного та загальносвітового характеру. За підрахунками експертів за період з кінця 70-х років ХХ ст. і по теперішній час системні банківські кризи відбулися більш ніж у 80-и країнах світу, а в деяких – декілька разів [34].

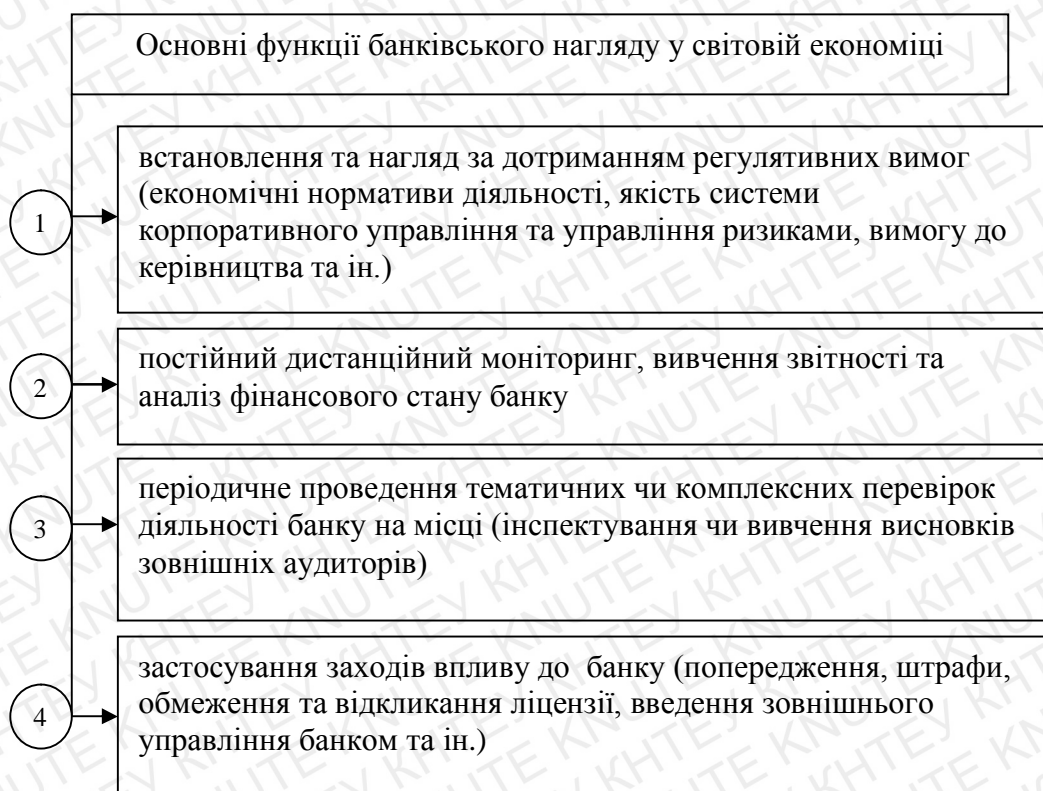

Рис. 1.2. Основні функції банківського нагляду у світовій економіці

*складено автором за даними [34]

В умовах глобалізації світового ринку капіталу, активних процесів злиття та корпоративного об'єднання в банківській і небанківській фінансових сферах, ускладнення їх інституційних структур, появи нових фінансових продуктів та форм організації фінансового бізнесу посилюються та видозмінилися ризики банківської діяльності.

Об'єктами, на які спрямовуються найчастіше регулятивні заходи державного регулювання банківського сектору, є такі змінні (рис. 1.3) [45]:

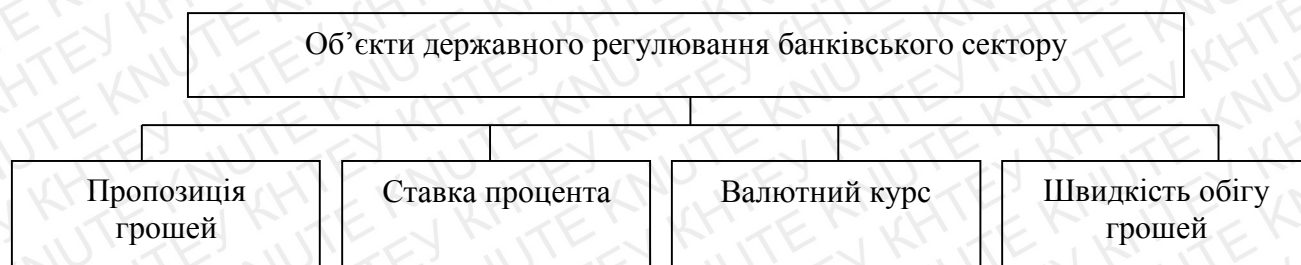

Рис. 1.3. Об'єкти державного регулювання банківського сектору

*складено автором за даними [45]

Залежно від економічної ситуації в країні об'єктом державного регулювання банківського сектору може бути вибрана одна з них чи навіть кілька одночасно.

Формування інструментів державного регулювання банківського сектору економіки передбачає наявність відповідної системи, в межах якої взаємодіють окремі елементи грошово-кредитної політики Центрального банку, органів регулювання економіки, законодавчих органів. Умовно схема механізму регулювання банківського сектору, з позиції макроекономічного впливу держави на економічну систему, наведено на рис. 1.4.

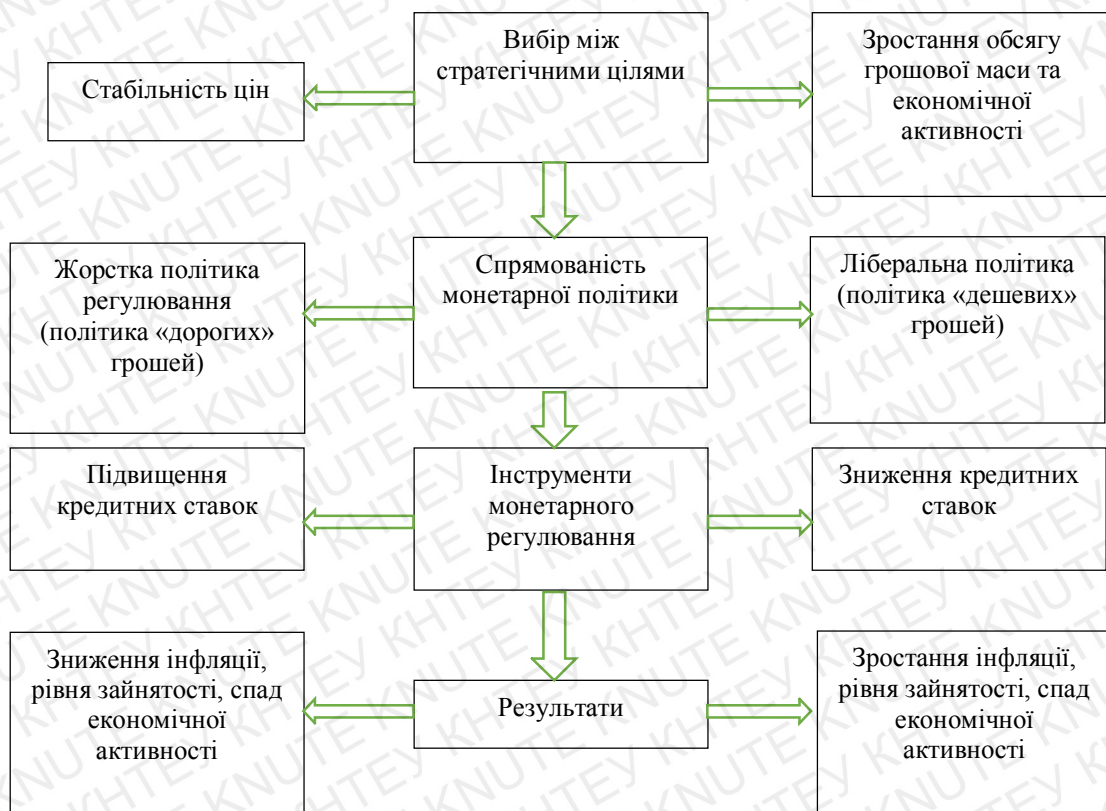

Рис. 1.4. Умовна схема інструментарію регулювання банківського сектору, з позиції макроекономічного впливу держави на економічну систему

*складено автором за даними [8, 9]

Цілі державного регулювання банківського сектору досягаються в процесі обрання і дотримання відповідної стратегії державного управління. Дана стратегія повинна включати елементи грошово-кредитної та фіскальної політики.

Стратегія державного управління розвитком банківського сектору як складова загальної грошово-кредитної політики (рис. 1.4) – може бути окреслена як система заходів, що передбачає вироблення стратегічних завдань розвитку банківського сектору, формування вторинних цілей, впровадження механізмів аналізу та планування, створення системи індикаторів (змінних), які передбачатимуть наявність комунікацій між органами державної влади в процесі впливу на банківський сектор економіки. Основні складові державного регулювання банківського сектору зображено на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Складові монетарної політики

*складено автором за даними [45]

Центральний банк кожної країни розробляє модель трансмісійного механізму монетарної політики з урахуванням національних особливостей економіки, основними серед яких є: масштаб економіки країни, її відкритість, рівень розвитку та структура фінансового ринку, інструментарій монетарної політики кожної країни тощо.

У сучасних умовах функціонування банки України часто стають установою (учасником) більш складної структури, до якої можуть входити інші банки і небанківські кредитні установи, а також компанії та нефінансові структури – резиденти та нерезиденти країни [10]. З'являються об'єднання установ, які функціонують у різних галузях фінансового ринку з метою збільшення сукупного впливу на ринок – фінансові конгломерати. Така форма організації фінансового бізнесу наділена очевидними перевагами: широта впливу, зростання конкурентоспроможності фінансових послуг групи, забезпечення диверсифікації, підтримка платоспроможності та ресурсозабезпеченості учасників групи, підвищення ефективності діяльності та досягнення синергетичного ефекту.

Результати світового досвіду дозволяють стверджувати, що згадані фінансові групи зустрічають додаткові та генерують самі цілий ряд нових ризиків: істотно розширюється спектр складових ризику (на групу може розповсюджуватися вплив ризиків діяльності окремих фінансових установ – учасників групи); ускладнюється процедура контролю щодо достатності капіталу та забезпечення необхідної платоспроможності як всієї групи, так і окремих її учасників; зменшується прозорість фінансової структури; зростає вірогідність виникнення конфлікту інтересів у межах групи; погіршується результативність фінансової діяльності через зловживання економічною могутністю.

Реалістична оцінка відповідності банку наглядовим стандартам повинна враховувати всі кредитні та фінансові інституції, в яких він бере участь або які є дочірніми (асоційованими) щодо нього. У цьому полягає ідея здійснення нагляду на консолідованій основі. Прийнятий Верховною Радою України Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо нагляду на консолідованій основі» покликаний удосконалити підходи до здійснення державного нагляду на фінансовому ринку шляхом обмеження ризиків, на які наражаються банки – учасники відповідних груп [7].

Впливовою на ефективність банківського регулювання є нормотворча функція Національного банку України. Національний банк України видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, і ці акти є обов'язкові для виконання з боку органів державної влади й місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також фізичних осіб. Нормативно-правові акти Національного банку України (інструкції, положення, правила) видають і затверджують у формі Постанов Правління НБУ. Такі акти не можуть суперечити законам й іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони відповідно до закону пом'якшують або скасовують відповідальність. Нормативно-правові акти Національного банку України підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України і набувають чинності відповідно до законодавства України [41].

Варто зазначити, що від початку економічної і банківської кризи в Україні загрози, які постійно наростали і призвели до порушення стабільності в економіці, контролював Національний банк України. Він, зокрема, вжив заходів, щодо нівелювання внутрішніх і зовнішніх ризиків [74, 75, 76]:

- здійснював стриману грошово-кредитну політику, спрямовану на нівелювання монетарного чинника інфляції;
- посилював пруденційні нормативи діяльності банків (у т. ч. в частині адекватності капіталу), стимулюючи їх укладати угоди в національній валюті й виваженіше підходити до управління власними активами і пасивами;
- розширював можливості банків із підтримки їх ліквідності: ще у 2008 р. Національний банк України почав для забезпечення кредитів рефінансування приймати акції істотної участі банків. При цьому навіть в умовах інфляційного тиску обсяг операцій НБУ із рефінансування перевищував обсяги проведення мобілізаційних операцій;
- здійснював процентну політику, спрямовану на стимулювання заощаджувальної активності населення;
- нарощував валютні резерви.

Саме попереджувальні дії Національний банк України напередодні окреслених реалій певною мірою забезпечили порівняно стійке підґрунтя для протидії кризовим явищам як в економіці, так і у фінансовій сфері [38, с.14].

Варто зазначити, що подальший розвиток інтеграційних процесів та фінансової глобалізації вимагає глобалізації процесів та методів регулювання діяльності банків. Головний елемент світової фінансової системи – глобальна банківська система, яка завдяки сучасним технологіям (SWIFT, інтернет-банкінг, інтернет-трейдинг), незважаючи на різні валюти, що емітують майже півтори сотні центральних банків, у режимі реального часу переміщує фінансові капітали. Зрозуміло, що мобільність таких капіталів забезпечують не інформаційно-комунікаційні технології та не банки, і навіть не їх ядро – транснаціональні банки, а ліберальні правила руху капіталу і діяльності фондових бірж, а також спекулятивні інтереси міжнародних фінансових інститутів.

Отже, державне регулювання банківського сектору – один із ключових елементів державного регулювання економіки (нарівні з бюджетним, структурним, зовнішньоторговельним, тощо) і визначається пріоритетами та стратегічними цілями економічного розвитку. У їх числі – стабільне зростання економіки, низька інфляція і, відповідно, стабільність цін, низький рівень безробіття, рівновага платіжного балансу. При цьому найважливішим завданням центрального банку – основного державного інституту з реалізації державного регулювання банківського сектору – є забезпечення безінфляційного грошового обігу, адже саме подолання інфляції в умовах перехідного періоду слід вважати основним чинником формування належних умов для забезпечення успішного перебігу всіх ринкових перетворень.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності банків в Україні

Нормативно-правове забезпечення державного регулювання банківської системи України спрямовано на: створення нормативно-правового поля діяльності комерційних банків, власне таке регулювання відповідало б сучасним тенденціям банківської діяльності; побудову системи взаємозв'язків та взаємозалежності між державними органами влади при реалізації фіскальної та монетарної політики; формування конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи за умов світових інтеграційних процесів; здійснення ефективного та своєчасного нагляду за дотриманням чинного банківського законодавства банками України; координацію діяльності державних урядових структур на ринку зовнішніх запозичень.

Кожен з перелічених напрямків нормативно-правового забезпечення державного регулювання банківської системи України потребує особливого дослідження. Детальніше розглянемо законодавчу та нормативно-правову базу діяльності вітчизняних банків.

Нормативно-правове поле регулювання банківської справи в Україні почало формуватися з часу проголошення незалежності України. Враховуючи важливість банківського регулювання у забезпеченні стабільності у розвитку економіки в Україні, існує спеціальне банківське законодавство.

Основою банківського законодавства є Конституція України. Всі законодавчі та нормативно-правові акти повинні прийматися з врахуванням принципів та положень Основного Закону держави. Саме такі документи формують адекватну правову інфраструктуру у державі, в якій існує верховенство закону.

Правова база функціонування банківської системи в Україні має два рівні (рис. 2.1).

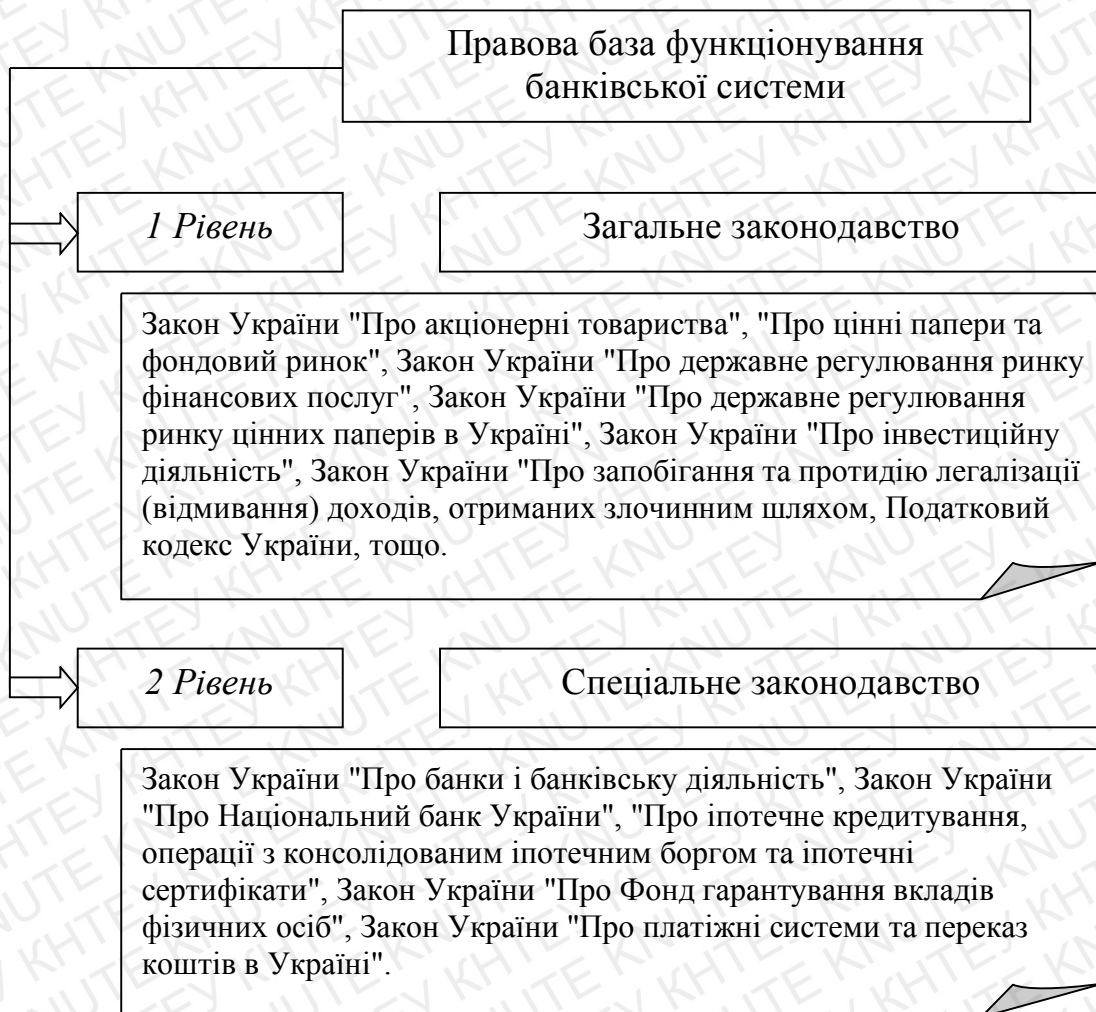

Рис. 2.1. Рівні правової бази функціонування банківської системи України
*від автора

1) Загальне законодавство. За відсутності єдиного систематизованого нормативно-правового акту, норми якого б урегульовували взаємовідносини, що виникають у сфері банківської діяльності, такого, як наприклад, Банківський кодекс, банківське законодавство, класифікують як загальне, такі спеціальне. До загального законодавства належать Закони України, які визначають основні принципи діяльності суб'єктів ринку (рис. 2.1).

2) Спеціальне законодавство спрямоване на врегулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку банківських послуг.

Банківська діяльність в Україні ґрунтується на доволі солідній правовій основі, на розвиток якої вплинув цілий ряд факторів, зокрема: розвиток договірної права; визначення правового статусу учасників цивільних правовідносин; доступність банківських послуг для всіх підприємств, організацій та населення; забезпечення поєднання приватних та державних інтересів у розвитку банківської сфери [18, с. 11].

При аналізі нормативно-правового забезпечення банківської діяльності усі документи, що її регулюють можна поділити на дві групи. Перша група охоплює закони, що мають загальне значення для здійснення підприємницької діяльності, встановлення загальних засад права власності, визначення правових підстав та порядку здійснення цивільно-правових угод тощо. Застосування норм загальних законів у банківській діяльності пояснюється тим, що банки розглядаються національним законодавством як суб'єкти підприємницької діяльності, а відтак, підпадають під стандартні норми в галузі підприємницької діяльності. До таких загальних законів належать Цивільний і Господарський кодекси України, закони України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про власність» тощо. Зазначені закони закріплюють загальні вимоги до організаційно-правових форм, у яких можуть утворюватися банки, а також правові засади використання фінансових інструментів, які є об'єктами банківських відносин тощо.

Важливе місце серед законодавчих актів посідає Цивільний кодекс України [1], який (на відміну від попереднього) містить понад шістьдесят статей, що регулюють окремі операції у сфері банківської діяльності (глави 71-74), зокрема кредитування, відкриття і ведення рахунків, здійснення розрахунків тощо. В значному обсязі ці норми закріплені й у відповідних актах НБУ, що врегульовують порядок і режим здійснення відповідних банківських операцій.

У значно звуженому обсязі ці самі норми відображено і в Господарському кодексі України у гл. 35, параграфі 1 [2]. Проте, поряд із ними даний кодекс закріплює правовий статус банків, їх види, поняття банківської

системи, повторюючи таким чином норми законів «Про Національний банк України» [3] та «Про банки та банківську діяльність» [4].

Визначальне місце у правовому регулюванні банківської діяльності належить законам другої групи, які нами визначено як спеціальні. В Україні до спеціальних законів, що складають основу банківського законодавства, слід віднести закони «Про банки та банківську діяльність» та «Про Національний банк України». Поряд з цим, банківська діяльність на фінансовому ринку України регламентується і низкою інших законів, дозволів, положень, зокрема законами України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5], «Про електронні документи та електронний документообіг» [6], «Про електронний цифровий підпис» [7], «Про іпотеку» [8] тощо. Зазначені нормативно-правові акти встановили правовий режим банківських операцій та угод; визначили поняття універсальної та спеціалізованої банківських установ; встановили загальні вимоги до створення та організаційного забезпечення діяльності кредитно-фінансових установ, закріпили на законодавчому рівні порядок реєстрації та ліцензування банків. На рівні відповідних органів закріплено порядок здійснення банківського регулювання та нагляду з боку центрального банку, визначено процедури санації, реорганізації, банкрутства та ліквідації банків.

Не претендуючи на повний аналіз усіх правових аспектів банківської діяльності на фінансовому ринку України, зупинимося на найбільш суттєвих. Так, аналіз нормативно-правових актів показує, що можливості банківської діяльності визначені, передусім, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [194 Зокрема, ст. 5 цього Закону передбачає право самостійного володіння, користування та розпорядження власним майном, що, в свою чергу, забезпечує економічну самостійність банку як юридичної особи. Доцільно зауважити, що у чинному законодавстві не наведено чіткої класифікації банківських операцій, проте у ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» наводиться лише їх перелік з розмежуванням на: операції, для

здійснення яких необхідна банківська ліцензія; операції, які можуть здійснюватися без ліцензії; операції, що потребують окремого дозволу НБУ.

Водночас, у ст. 48 зазначеного Закону обумовлено ті види діяльності, які банки не мають права здійснювати, зокрема: у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) і страхування (окрім виконання функції страхового посередника).

Доцільно зауважити, що така заборона є традиційною для банківського законодавства розвинених країн і має на меті, в першу чергу, захист прав кредиторів та вкладників від ризиків заморожування та втрати капіталу, що виникають при проведенні небанківських операцій, оскільки контроль за останніми з боку держави є досить складною процедурою.

Враховуючи те, що банківська діяльність здійснюється у першу чергу за рахунок залучених коштів, НБУ встановлює жорсткі економічні нормативи, які сприяють забезпеченню інтересів як окремих суб'єктів, так і всієї банківської системи в цілому. Відповідно до вимог Законів України «Про Національний банк України» [3] та «Про банки і банківську діяльність» [4], НБУ з метою забезпечення реалізації ефективної банківської діяльності Постановою №368 від 28.08.2001р. затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків в Україні [9], в основу побудови якої лягли вимоги Базельського комітету, що охоплюють 25 базових принципів, якими необхідно керуватися при здійсненні банківського нагляду, і передбачає порядок визначення обов'язкових до виконання всіма банками економічних нормативів. Відтак, при формуванні основних засад банківського нагляду основна увага акцентувалася на зниженні кредитних ризиків та ризиків ліквідності через встановлення та проведення контролю з боку НБУ за дотриманням і виконанням банками економічних нормативів.

З метою створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, а також правового забезпечення діяльності та розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг у 2001 році прийнято Закон

України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5], який визначив параметри банківської діяльності на ринку фінансових послуг поряд з іншими його інституційними учасниками.

У законодавчому регулюванні банківської діяльності на фінансовому ринку важливу роль відіграють також і міжнародні акти (договори, конвенції, угоди), укладені з міжнародними організаціями та міжнародними фінансовими інститутами в сфері розвитку, функціонування та регулювання фінансового ринку. Укладення таких актів спрямовано на сприяння інтеграції України в Європейське співтовариство, Міжнародну організацію комісій з цінних паперів, поглиблення співпраці зі Світовим банком та МВФ.

Першим вагомим кроком на шляху до міжнародної гармонізації банківського регулювання стало прийняття у 1988 році керівниками десяти центральних банків економічно розвинутих країн світу Базельської угоди про міжнародне наближення розрахунку капіталу та стандартів капіталу, більш відомої як Базель I, яка була схвалена у понад 100 країнах світу, що підтверджувало її доцільність та необхідність в процесі регулювання банківської діяльності [16]. Базельська угода з 2007 року є визначальною в діяльності більшості банків світу. Нормативами цієї угоди визначаються стандарти диференціації резервного капіталу в залежності від діапазону та обсягів кредитного ризику позичальника. Новий механізм оцінки ризиків істотно впливає на зменшення термінів організації процесу кредитування, а відтак, сприяє зниженню витрат і здешевленню інвестиційних та кредитних ресурсів.

Рекомендації Базельського комітету, спираючись на вітчизняну законодавчу базу, знайшли своє практичне відображення при визначенні НБУ як основних засад проведення грошово-кредитної політики, так і при: визначенні порядку видачі банкам ліцензій для здійснення ними певних операцій; встановленні принципів та стандартів ведення банківського бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів; формуванні системи правил, що регламентують банківську діяльність, у вигляді інструкцій,

положень, рекомендацій тощо; встановленні економічних нормативів, що регламентують банківську діяльність; формуванні методів банківського нагляду та форм впливу на діяльність банків; визначенні способів страхування банківських ризиків і порядку гарантування депозитів; розробці механізмів ліквідації та реорганізації банків тощо.

Таким чином, метою нормативно-правового забезпечення державного регулювання банківської системи, має стати забезпечення доступними правовими методами розвитку банківської системи, яка є запорукою поліпшення добробуту населення та утвердження України в міжнародному співтоваристві як незалежної демократичної держави, щоб стати рівноправним членом Європейського Союзу. При регулюванні банківської діяльності поєднуються елементи як приватного, так і публічного права з переважанням саме елементів публічного права, так як вони пов'язані в більшій ступені з реалізацією державних інтересів, ніж зі сферою приватних.

2.2. Інституційно-організаційна структура державного регулювання національної банківської системи

В Україні головним суб'єктом державного регулювання банківського сектору є Національний банк. Крім нього, у виробленні державного регулювання банківського сектору беруть участь інші органи державного регулювання економіки – Міністерство фінансів, міністерство економіки, безпосередньо уряд, Верховна Рада. Органи виконавчої та законодавчої влади визначають основні макроекономічні показники, які слугують орієнтирами для формування цілей державного регулювання банківського сектору. Проте вирішальна роль у розробленні та реалізації державного регулювання банківського сектору належить Національному банку, оскільки він несе відповідальність перед суспільством за стан монетарної сфери [11].

Організаційна структура Національного банку України побудована за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням і має функціонально-територіальний характер. Організаційну структуру банківського нагляду НБУ представлено у такому вигляді (рис. 2.2)

Рис. 2.2. Організаційна структура банківського нагляду НБУ

*побудовано автором

Організаційна підсистема охоплює суб'єктно-об'єктні відносини, що виникають в процесі реалізації безвиїзного нагляду. Суб'єктом дистанційного нагляду є наглядовий орган та його спеціалізовані структурні підрозділи – в Україні це Національний банк України, зокрема Генеральний департамент банківського нагляду, та територіальні управління (філії) НБУ.

Крім того, реалізація безвиїзного нагляду розподілена між структурними одиницями Національного банку України за групами банків (відповідно до класифікації НБУ). Зокрема, моніторинг діяльності банків 1 та 2 групи здійснюється Генеральним департаментом банківського нагляду (м. Київ), а банків 3 та 4 груп – територіальними управліннями НБУ.

Реалізація політики Національного банку у сфері банківського регулювання та нагляду в регіонах здійснюється через підрозділи банківського нагляду при територіальних управліннях Національного банку.

Система банківського нагляду на рівні відповідних департаментів банківського нагляду Національного банку України та відділів банківського нагляду при територіальних управліннях Національного банку України виконує такі функції:

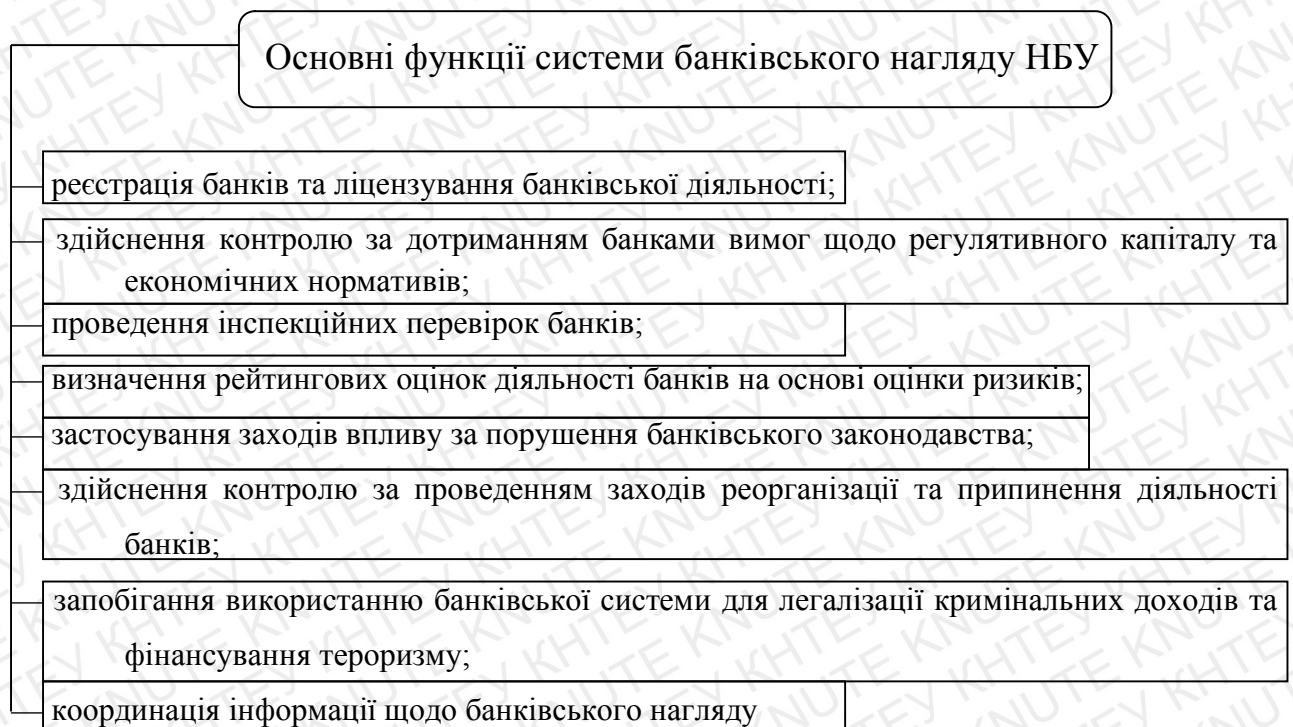

Рис. 2.3. Основні функції системи банківського нагляду НБУ

Згідно Закону „Про Національний банк України” регулюючий вплив НБУ на банківську систему здійснюється різними засобами: 1) за допомогою прийняття нормативно-правових актів (ст. 56); 2) за допомогою одержання від банків, банківських об’єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію НБУ на здійснення окремих банківських операцій, інформації про їх діяльність та проведення операцій (ст. 57); 3) за допомогою встановлення обов’язкових економічних нормативів (ст. 58); 4) за допомогою визначення розмірів, порядку формування та використання резервів банків для покриття можливих втрат за кредитами (ст. 59) [3].

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб.

Формою зовнішнього вираження державного регулювання діяльності банків виступають саме різні за юридичними властивостями правові акти, які видає Нацбанк. Щоправда термін правовий акт в правовій літературі використовується в різних значеннях. В даному випадку під правовими актами розуміємо письмові документи, що приймаються Нацбанком як правомочним суб'єктом права і мають офіційний характер та обов'язкову силу, виражають владні веління та спрямовані на врегулювання суспільних відносин [23, с. 8].

Велике значення для регулювання діяльності банків мають нормативно-правові акти Нацбанку. Причому Закон "Про НБУ" не визначає ані порядку прийняття рішень Правлінням при затвердженні нормативних актів Нацбанку, ані порядку державної реєстрації, ані порядку оприлюднення нормативних актів Нацбанку. Адже на нормативні акти Нацбанку не поширюється дія Указу Президента № 493/92, хоча фактично застосовується норми ним встановлені.

Також слід відмітити, що Мін'юст скасовує державну реєстрацію нормативно-правових актів Нацбанку на підставі акту, дія якого також на них не поширюється. Тому, на нашу думку, ст. 56 Закону "Про НБУ" має більш детально ніж зараз регламентувати порядок набуття чинності нормативно-правових актів Нацбанку.

Потребує додаткового дослідження питання видання Нацбанком актів, реєстрація яких в Мін'юсті не здійснюється, а ознак нормативних чи індивідуальних актів не має, хоча виконання від банків вимагається.

Законодавчо не вирішеним є питання юридичної сили нормативних актів Нацбанку, хоча передбачається можливість видання спільних актів як з Кабінетом Міністрів України, так і з іншими державними органами (наприклад, ДКЦПФР). В такому випадку незрозумілим є можливість прийняття спільного нормативного акту двох органів, рішення яких мають різну юридичну силу.

Прийняття Закону від 18 листопада 2009 р. № 1729-VI “Про нормативно-правові акти”, на нашу думку, є помилковим, тому що він не вирішує всіх проблем, пов’язаних з виданням та набуттям чинності підзаконних нормативних актів. А також не дає чіткої відповіді щодо місця нормативно-правових актів Нацбанку в системі підзаконних нормативних актів. Не дає відповідь на це питання і Конституція України, але колізії, які можуть виникати і зв’язку з їх застосуванням, найпростіше розв’язувати за принципом пріоритету спеціальної норми [10].

Індивідуальні акти, що видаються Нацбанком, видаються для врегулювання конкретних індивідуальних випадків. Залежно від мети їх видання вони стосуються або безпосередньо комерційних банків, або діяльності самого Нацбанку (причому дана група опосередковано впливає на врегулювання індивідуальних випадків з комерційними банками).

Залежно від суб’єктів, уповноважених їх видавати індивідуальні акти Нацбанку діляться на акти Правління, Ради НБУ, Голови НБУ, створених ним органів, самостійних структурних підрозділів центрального апарату Нацбанку, територіальних управлінь.

Індивідуальні правові акти Правління приймаються у зв’язку з оперативним управлінням банківською системою або реалізацією функції банківського нагляду. Індивідуальні акти оперативного управління банківською системою є реакцією Правління на стан економіки або банківської системи. Однак вони, по суті, не відносяться до індивідуальних правових актів, тому що не відповідають їх ознакам, а також не набули статусу нормативних через відсутність реєстрації в Мін’юсті та не публікуються в офіційних виданнях. Причому до цієї групи можна віднести і деякі правові акти, створених Нацбанком органів. Виходячи із специфіки правового статусу Нацбанку, такі правові акти слід виділити в окрему групу, законодавчо закріпити їх основні ознаки, визначити, з якою метою вони видаються, їх юридичну силу і, відповідно, правові наслідки, які вони можуть мати. На нашу думку, також слід точніше визначити в Законі критерії, які дозволять однозначно відмежувати

нормативні акти Нацбанку від індивідуальних, закріпити їх на законодавчому рівні, що дозволить вирішити проблеми правозастосування.

З приводу правових актів Ради НБУ слід зазначити, що для безпосереднього регулювання діяльності комерційних банків вони не використовуються. І лише частина прийнятих Головою НБУ правових актів є індивідуальними правовими актами Нацбанку, які використовуються для регулювання діяльності банків в Україні. Також, слід зазначити, що одноособові рішення, які Голова НБУ приймає в межах своєї компетенції краще видавати у формі Розпоряджень Голови НБУ, а не Наказів Нацбанку.

Щодо самостійних структурних підрозділів центрального апарату Нацбанку, створених Нацбанком органів та територіальних управлінь Нацбанку, то їх індивідуальні приписи видаються переважно у зв'язку з застосуванням до банків заходів впливу.

Цікавим при аналізі нормотворчої діяльності Нацбанку є також факт того, що її регулювання відбувається на підставі власної ж інструкції, яка до того ж відповідно до Постанови Правління від 10 лютого 1997 року № 31 має гриф “Для внутрішнього користування” [9]. Зазначимо, що, на нашу думку, ст. 56 Закону “Про НБУ” має більш детально ніж зараз визначати порядок прийняття, державної реєстрації та оприлюднення нормативних актів Нацбанку.

Відповідно до ч. 3 ст. 56 Закону “Про НБУ” нормативно-правові акти Нацбанку підлягають обов'язковій державній реєстрації в Міністерстві юстиції України (далі – Мін'юст) та набувають чинності відповідно до законодавства України. Причому досі немає єдиного підходу до визначення терміна “законодавство”, а в літературі здебільшого для цього звертаються до рішення Конституційного суду від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98, проте його резолютивна частина стосується лише ст. 21 Кодексу законів про працю [11], тому немає підстав застосовувати його до всіх правовідносин.

Що ж стосується державної реєстрації та порядку набрання чинності підзаконними нормативно-правовими актами, то зараз це питання врегульоване Указом Президента від 3 жовтня 1992 р. № 493/92, однак він поширюється

лише на нормативно-правові акти міністерств та інших органів виконавчої влади, до яких Національний банк не належить. Єдиний документ, що встановлює порядок здійснення державної реєстрації підзаконних нормативних актів Нацбанку – це Наказ Мін'юсту від 12.04.2005 № 34/5 “Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів” [11]. Питання ж набрання чинності нормативно-правовими актами Нацбанку законодавством не визначається. Час, з якого набере чинності нормативно-правовий акт Нацбанку, визначається в самому правовому акті.

У зв'язку з тим, що законодавство передбачає також і можливість видання спільних актів НБУ та інших органів державної влади (наприклад, Кабінету Міністрів України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку), також потребує розв'язання питання співвідношення нормативних актів Нацбанку з нормативними актами інших органів влади.

Характеризуючи нормативні акти Нацбанку, слід відмітити таку невідповідність законодавству: Нацбанк відносить до нормативних свої правові акти, які не набули такого статусу. Так, наприклад, Постанова Правління від 5 березня 2010 р. № 115 “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України” [12] вносить насправді зміни до двох правових актів, які не були зареєстровані в Міністерстві юстиції, як того вимагає ст. 56 Закону “Про НБУ” [3].

Таким чином, в Україні вже сформувались необхідні інститути та правове поле, покликане регламентувати та регулювати банківську діяльність на фінансовому ринку, проте існує проблема забезпечення чіткості, стабільності та системності у нормативно-правових актах, вирішенню чого частково сприятиме систематизація законодавчих і нормативних актів шляхом прийняття Банківського кодексу або аналогічного за змістом інтегрального документа, що об'єднає всю сукупність законодавчих актів, які регламентують банківську діяльність. На підставі викладеного можна зробити висновок, що формою зовнішнього вираження діяльності Нацбанку по здійсненню державного

регулювання діяльності банків виступають його різні за юридичними властивостями правові акти.

2.3. Аналіз основних показників та індикаторів впливу держави на банківський сектор України

Для аналізу будемо використовувати методи статистичного аналізу – побудова рядів динаміки, виявлення відхилень, оцінка показників структури, знаходження коефіцієнтів, що характеризують особливості основних показників розвитку банківської системи України. Інформаційною базою дослідження в роботі є статистичні матеріали НБУ, Державної служби статистики та Міністерства фінансів України (рис. 2.4).

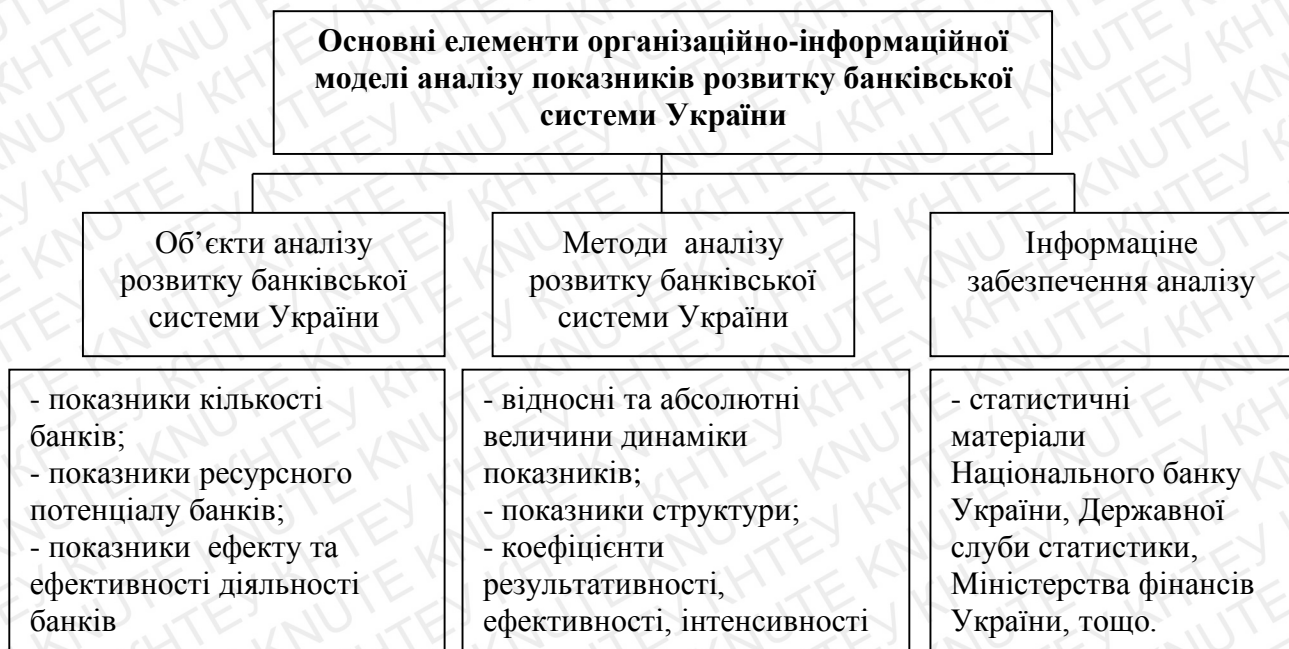

Рис. 2.4. Основні елементи організаційно-інформаційної моделі аналізу показників розвитку банківської системи України

Як було зазначено вище, облікова ставка НБУ виступає одним з головних інструментів державного впливу на банківський сектор економіки.

Облікова ставка НБУ з 25.10.2018 року становить 18%. Динаміку облікової ставки НБУ за 2017-2018 рр. наведено на рис. 2.5.

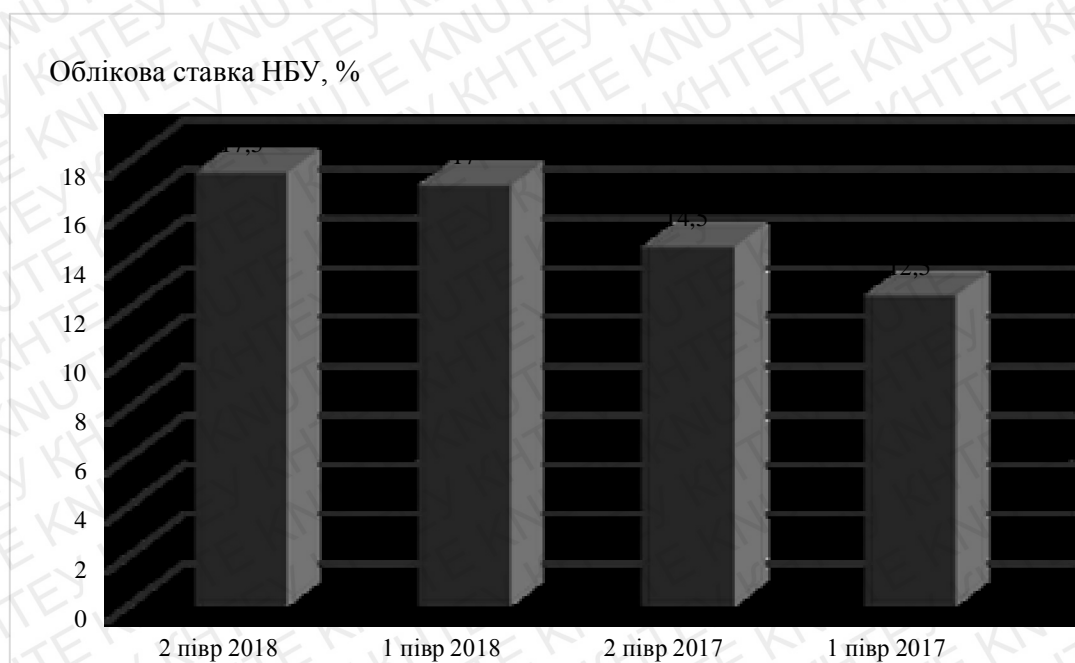

Рис. 2.5. Динаміка облікової ставки НБУ за 2017-2018 рр., %

*складено автором за даними [11]

Як свідчать дані рис. 2.5, в цілому протягом 2017-2018 років спостерігалось поступове зростання рівня облікової ставки НБУ. Зростання облікової ставки свідчить про зростання вартості кредитування банківської системи Національним банком України. така тенденція обумовлена збільшенням також рівня ризиків кредитування в економіці.

З метою деталізації аналізу динаміку облікової ставки НБУ варто розглянути показники табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка ставки рефінансування банків Національним банком України у 2011-2018 рр., %

Період	Облікова ставка НБУ	Середньозважена ставка за всіма інструментами	У тому числі	
			кредити, надані шляхом проведення тендера	кредити овернайт
2011	7,8	12,39	12,52	9,40
2012	7,6	8,13	7,69	8,76
2013	6,5	7,15	6,76	7,63
2014	14,0	15,57	15,77	15,47

продовження табл. 2.1

2015	22,0	25,22	24,70	25,21
2016	14,0	17,36	17,73	18,55
2017	14,5	15,92	15,72	16,03
2018	17,0	19,00	19,00	–

*складено автором за даними [11]

Як свідчать дані табл. 2.1, середньозважена ставка рефінансування банків є вищою у 2018 році порівняно з обліковою ставкою НБУ. Тобто, реальна вартість фінансування банківської системи, як важіль кредитного регулювання, фактично перевищує задекларовану регулятором облікову ставку.

Капіталізація банківської системи поступово відновлюється, проте темпи відновлення капіталізації банків є недостатніми, адже не покривають зменшення власного та регулятивного капіталу банківської системи, що відбулось у 2014-2015 рр. (загалом за 2014-2015 роки власний капітал банківської системи України зменшився на 89 млрд грн, або на 46 %, зі 193 млрд грн до 104 млрд грн; регулятивний капітал скоротився на 74 млрд грн, або на 36 %, з 205 млрд грн до 131 млрд грн) (рис. 2.6).

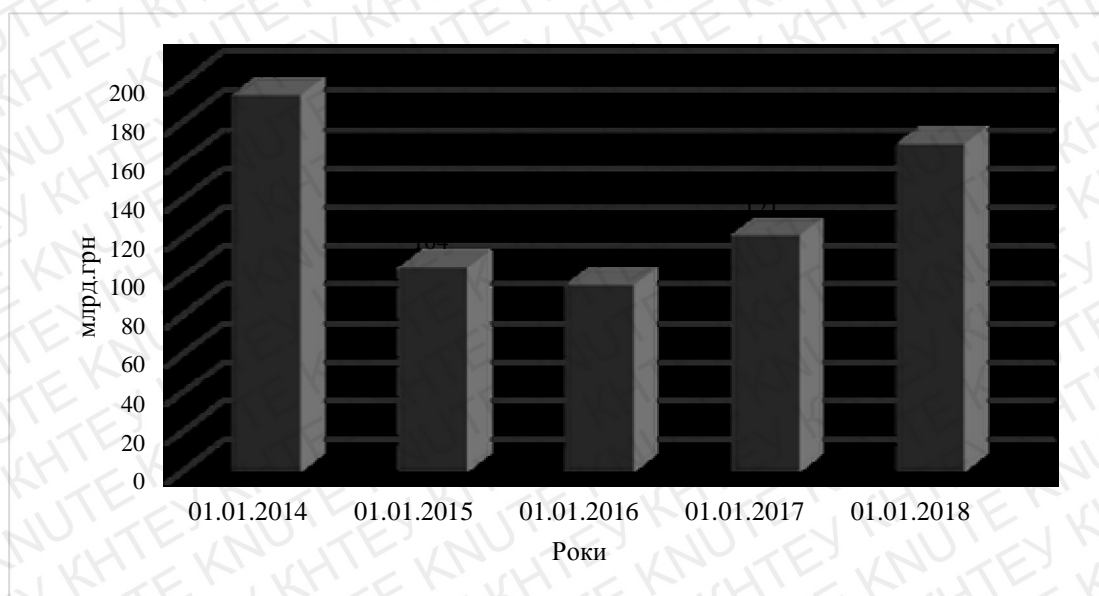

Рис. 2.6. Динаміка власного капіталу банків в економіці України у 2014-2017 рр., %

*складено автором за даними [11]

Недостатні темпи відновлення капіталізації банківської системи України призводять до погіршення фінансової стійкості як окремих банків, так і банківської системи в цілому.

Скорочується кількість працюючих банків. З початку 2014 р. до сьогодні банківська система втратила 82 установи (рис. 2.7).

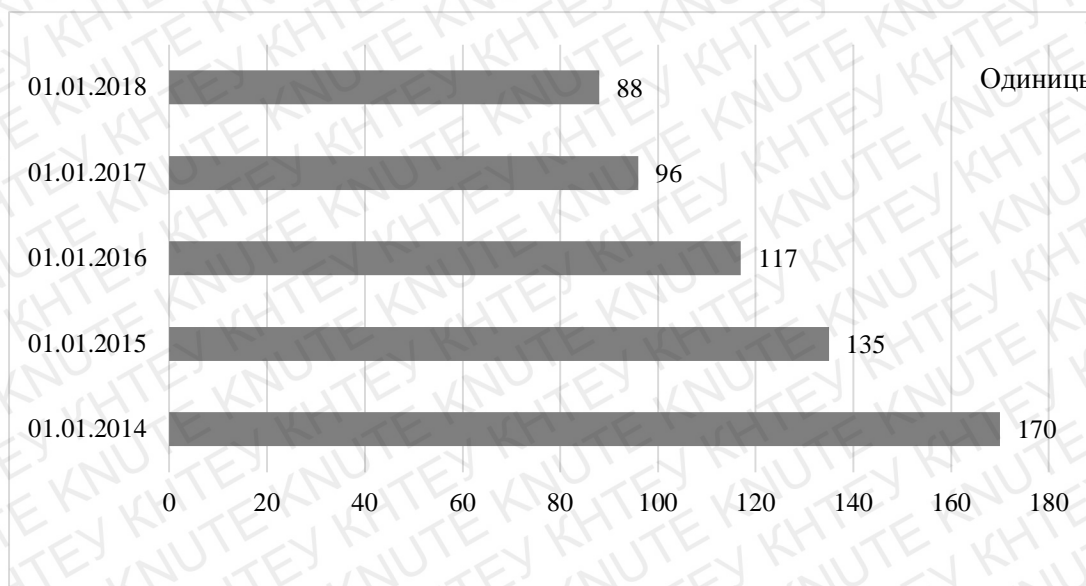

Рис. 2.7. Динаміка кількості банків в економіці України у 2014-2017 рр, %

*складено автором за даними [11]

З метою оцінки дієвості важелів державного регулювання банківського сектору пропонуємо створити та проаналізувати кореляційно-регресійну модель. Дана модель буде включати перелік важелів державного грошово-кредитного регулювання та індикатори розвитку економіки.

З метою проведення аналізу пропонуємо сформуванати таблицю 2.2, що складається з ряду статистичних показників, які буде проаналізовано нижче відповідно до методики кореляційно-регресійного аналізу.

Відповідно до згаданої методики необхідно здійснити аналіз впливу окремих важелів грошово-кредитного регулювання на індикатор розвитку економіки – показник обсягу ВВП. За період аналізу приймає 2011-2017 рр.

Таблиця 2.2

Основні показники для формування моделі аналізу впливу важелів грошово-кредитного регулювання на розвиток економіки

Період	Індикатор розвитку економіки	Індикатори, що виражають важелі грошово-кредитного регулювання		
	Обсяг ВВП, млн.грн	Облікова ставка НБУ	Рівень монополізації економіки, %	Обсяг коштів, наданих НБУ для підтримки ліквідності банків в економіці, млрд.грн
	Y	X1	X2	X3
2011	1 302 079	7,8	52,6	5,3
2012	1 411 238	7,6	54,8	40,5
2013	1 454 931	6,5	62,5	33,6
2014	1 586 915	14,0	60,3	149,9
2015	1 988 544	22,0	50,0	60,4
2016	2 383 182	14,0	46,3	51,3
2017	2982920	14,5	40,5	41,2

*побудовано автором за даними: [8, 9]

Залежність обсягу ВВП від показника облікової ставки НБУ наведено на рис. 2.8.

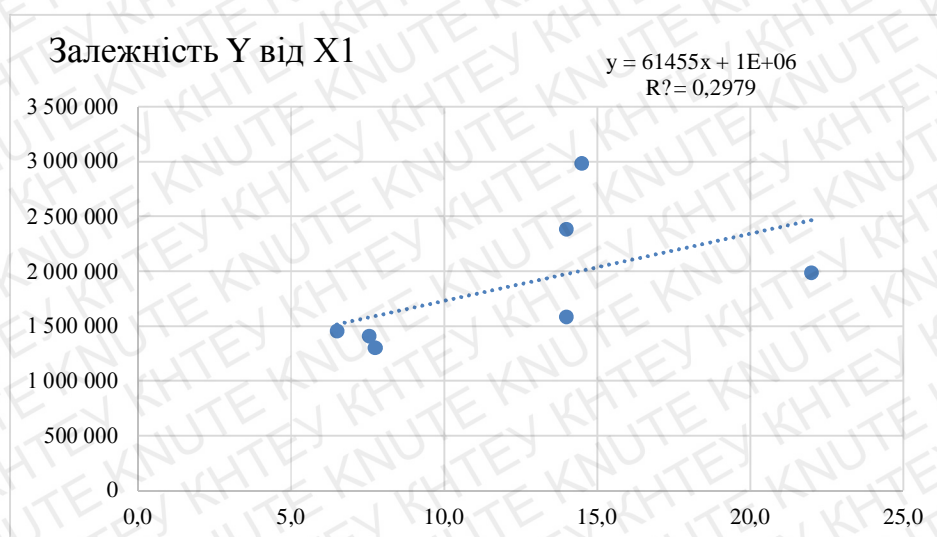

Рис. 2.8. Залежність обсягу ВВП від показника облікової ставки НБУ

*побудовано автором за даними: [8, 9]

Як свідчать дані рис. 2.8, показник облікової ставки мав позитивний характер впливу на ВВП, проте даний вплив не можна вважати значним, оскільки значення показника R^2 (коефіцієнт апроксимації, чим більше його значення наближається до 1, тим більша сила зв'язку між показниками), який наведено на діаграмі, становить 0,2979. Тобто, можна сказати, що облікова ставка в економіці України не є суттєвим засобом регулювання розвитку економіки.

При цьому зростання облікової ставки у докризовий період (2011-2013 рр.) має більш виражений позитивний характер впливу, аніж у 2014-2017 рр.

Залежність обсягу ВВП від показника рівня монетизації економіки наведено на рис. 2.9.

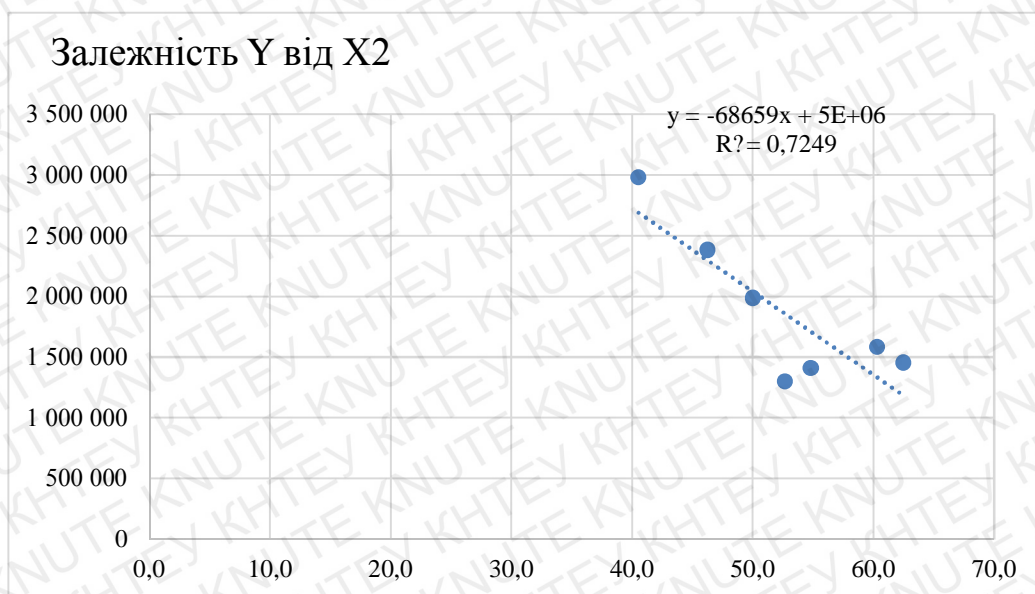

Рис. 2.9. Залежність обсягу ВВП від показника рівня монетизації економіки України

*побудовано автором за даними: [8, 9]

Як свідчать дані рис. 2.9, показник рівня монетизації економіки мав від'ємний характер впливу на ВВП. Даний вплив можемо визначити як суттєвий, оскільки значення показника R^2 , який наведено на діаграмі, становить 0,7249 – сила зв'язку між показником ВВП та рівнем монетизації є значною. Таким чином, можна зробити висновок, що рівень монетизації економіки є

вагомим засобом регулювання розвитку економіки. При цьому зростання рівня монетизації економіки як у докризовий період (2011-2013 рр.), так і у кризовий період (2014-2017 рр.) має негативне спрямування – рівень монетизації економіки впливає на скорочення обсягу ВВП та навпаки.

Залежність обсягу ВВП від показника обсягу коштів, наданих НБУ для підтримки ліквідності банків в економіці, млрд.грн наведено на рис. 2.10.

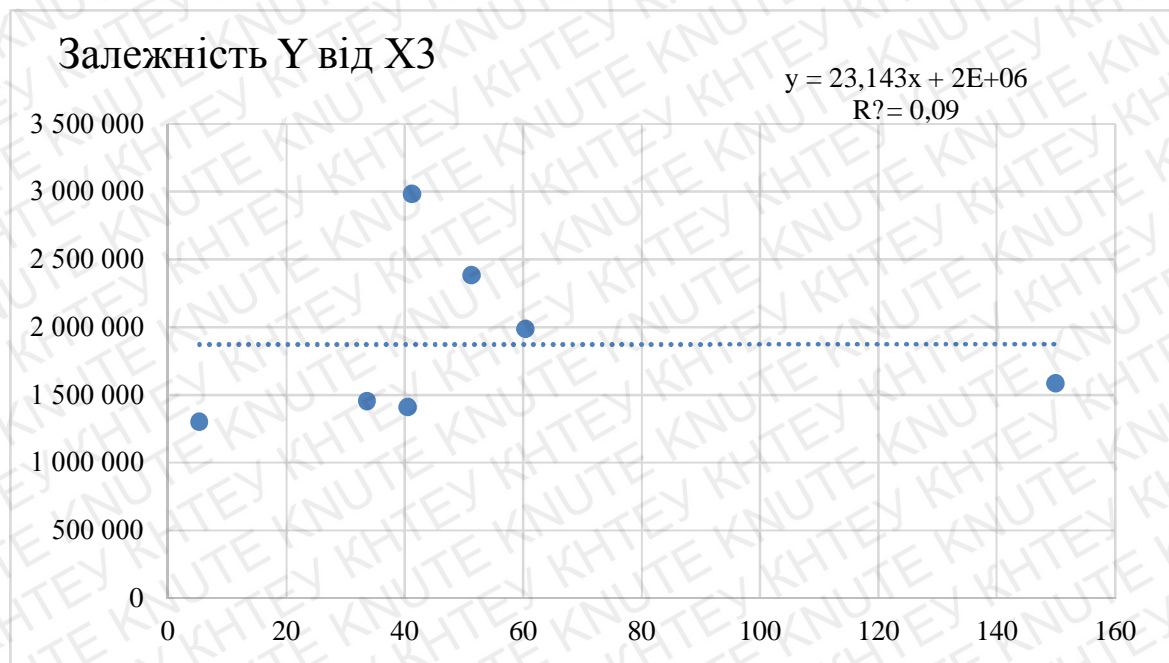

Рис. 2.10. Залежність обсягу ВВП від показника обсягу коштів, наданих НБУ для підтримки ліквідності банків в економіці

*побудовано автором за даними: [8, 9]

Як свідчать дані рис. 2.10, показник обсягу коштів, який був наданий НБУ на підтримку ліквідності банків в економіці, мав позитивний характер впливу на ВВП. Проте, сила цього впливу була дуже низькою. Значення показника R^2 , який наведено на діаграмі, становить 0,09 – сила зв'язку між показником ВВП та обсягом коштів, наданих НБУ для підтримки ліквідності банків в економіці, є дуже малою. Таким чином, можна зробити висновок, що дії НБУ з підтримки ліквідності банків є неідеальним засобом регулювання розвитку економіки. Варто відмітити, що підтримка ліквідності банків спрямована передусім на поповнення власного капіталу банків, і ці кошти не

можуть бути використані банками для кредитування реального сектору економіки.

На підставі проведеного кореляційно-регресійного аналізу можемо стверджувати, що політика грошово-кредитного регулювання НБУ упродовж 2011-2017 рр. не мала достатнього рівня вагомості по відношенню до процесів розвитку економіки. Заходи грошово-кредитного регулювання НБУ носили характер подолання проблем суто у фінансовому секторі, не враховуючи інвестиційні потреби реального сектору економіки, який потребує створення внутрішнього попиту в економічній системі України.

Отже, на підставі проведеного кореляційно-регресійного аналізу можемо стверджувати, що державне регулювання банківського сектору економіки упродовж 2011-2017 рр. не мало достатнього рівня вагомості по відношенню до процесів розвитку економіки. Заходи банківського регулювання НБУ носили характер подолання проблем суто у фінансовому секторі, не враховуючи інвестиційні потреби реального сектору економіки, який потребує створення внутрішнього попиту в економічній системі України. Показник облікової ставки мав позитивний характер впливу на ВВП, проте даний вплив не можна вважати значним, оскільки значення показника R^2 (коефіцієнт апроксимації, чим більше його значення наближається до 1, тим більша сила зв'язку між показниками), який наведено на діаграмі, становить 0,2979. Тобто, можна сказати, що облікова ставка в економіці України не є суттєвим засобом регулювання розвитку економіки. показник рівня монетизації економіки мав від'ємний характер впливу на ВВП. Даний вплив можемо визначити як суттєвий, оскільки значення показника R^2 , який наведено на діаграмі, становить 0,7249 – сила зв'язку між показником ВВП та рівнем монетизації є значною. Таким чином, можна зробити висновок, що рівень монетизації економіки є вагомим засобом регулювання розвитку економіки. При цьому зростання рівня монетизації економіки як у докризовий період (2011-2013 рр.), так і у кризовий період (2014-2017 рр.) має негативне спрямування – рівень монетизації економіки впливає на скорочення обсягу ВВП та навпаки.

З одного боку, очищення банківської системи України від проблемних, непрозорих, недостатньо капіталізованих банків є об'єктивною необхідністю і передумовою економічного відновлення, проте в Україні цей процес відбувається у несприятливих умовах, що характеризуються незавершеним збройним протистоянням та макроекономічними негараздами. З іншого боку, скорочення частини працюючих банків є наслідком загальноекономічної дестабілізації, що певною мірою її посилює.

На нашу думку, подальше формування в Україні ефективної моделі державного регулювання банківського сектору економіки має спиратися на інституціональні засади розвитку ринку банківських послуг. Основними напрямками подальшого розвитку державного регулювання банківського сектору можна визначити такі:

- 1) створення законодавчих та інших умов, які дозволили б комерційним банкам реалізувати свої економічні інтереси (організаційно-правовий напрямок);
- 2) вплив на операції банків шляхом грошово-кредитного регулювання, що впливає на обсяг і структуру грошової маси в обігу, на обсяг та ціну ресурсів, які банки можуть використовувати для кредитування суб'єктів господарювання та населення (напрямок опосередкованого економічного впливу);
- 3) встановлення обмежень на здійснення певних операцій, пов'язаних зі значним ступенем ризику, встановлення економічних нормативів та контроль за їх дотриманням (напрямок опосередкованого економічного впливу);
- 4) нагляд за діяльністю банків з метою забезпечення їх ліквідності та стабільності банківської діяльності (напрямок прямого економічного впливу).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Особливості сучасного світового досвіду регулювання банківської діяльності

Оскільки Україна в найближчому майбутньому прагне приєднатися до Європейського Союзу і, крім того, межує з окремими його країнами, вивчення та аналіз досвіду країн Західної Європи дозволить подолати проблеми організації діяльності банківської системи, що були присутні в цих країнах, та побудувати її ефективною відповідно до вимог ЄС. Крім того, варто звернути увагу на досвід США, оскільки це практично єдина країна світу, де державне регулювання банківської діяльності здійснюється з урахуванням регіональної специфіки, та Росії, де організація діяльності банківської системи аналогічна нашій, але вирішення проблем щодо неї відбувається дещо раніше.

Варто зазначити, що у даний час на глобальному рівні спостерігається повсюдне скорочення числа банків. Так, перебудова банківського сектору країн ЄС ведеться з початку 90-х років ХХ століття, супроводжуючись скороченням чисельності банків в цілому у ЄС на 32,2%. Кількість банківських установ в країнах ЄС, США, Японії, Росії та Україні наведена на рис. 3.1 [78, с. 266].

Дані рис. 3.1 свідчать, що в більшості країн ЄС процес концентрації банківських установ привів до значного скорочення їх кількості. Так, за останні десять років найбільше скорочення відбулося у Швеції – на 76,2%, Іспанії – на 45,0%, Франції – на 43,6%. У більшості випадків скорочення банків відбулося за рахунок їх злиття і переважно банками, що здійснювали свою діяльність в сусідніх країнах, близьких за культурою і мові, наприклад, в скандинавських країнах (Merita, Nordbanken, Unidanmark, Christiania Bank), в Німеччині і Австрії (HVB, Bank Austria), Іспанії і Португалії (ESCH, Banco Totta & Acores).

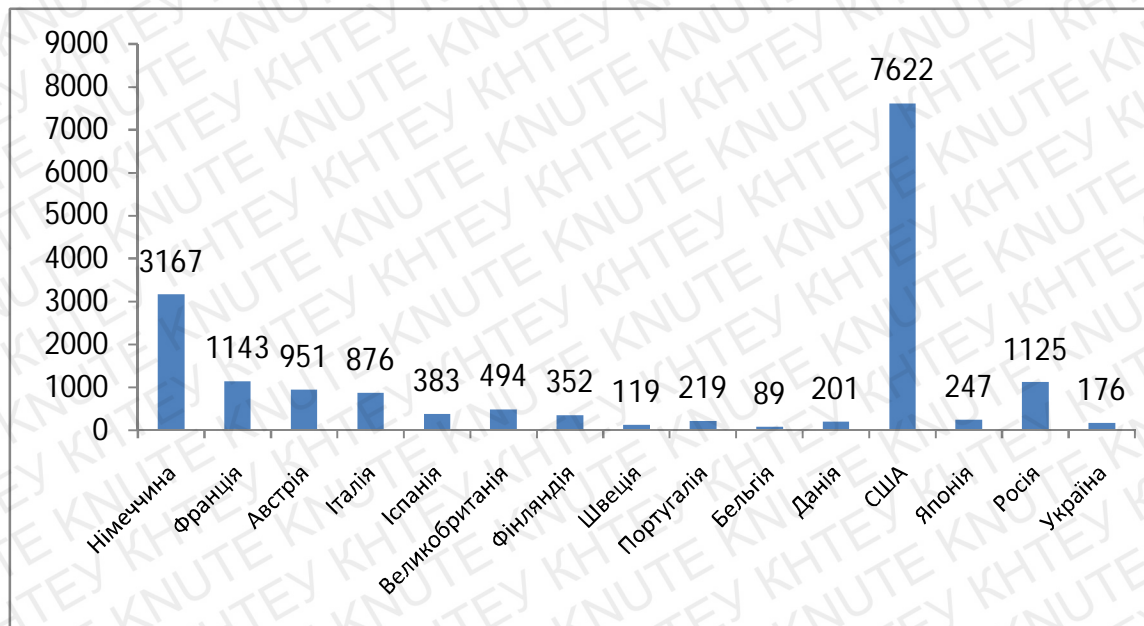

Рис. 3.1. Кількість банківських установ в країнах ЄС, США, Японії, Росії та Україні [78, с. 266].

Крім того, злиття європейських банків з банками третіх країн було численнішим, ніж у межах ЄС. Так, багато з них прагнули розширити свою присутність в США, в країнах Латинської Америки та Східної Європи. Варто відмітити, що процес концентрації банків в країнах ЄС особливо прискорився з 1997 р. – перед введенням єдиної валюти – євро.

На сьогодні найбільше число банків припадає на США, Німеччину, Францію та Росію, хоча їх чисельність за 10 років скоротилася майже у 2 рази. Що ж до України, то станом на 01.07.2008 р. кількість банків становила 196, що у 1,1 рази більше, ніж у 2004 р. Тобто, на відміну від вищеназваних країн (крім Данії, Люксембурга, Ірландії та Греції) в Україні кількість банків, навпаки, не значно, але зростає [78, с. 266].

Досліджувати організацію діяльності банківської системи країн ЄС, США, Росії та України будемо за такими ознаками: пропорційність регіональної структури банківської системи; пропорційна концентрація регіональної банківської мережі; розподіл банківських установ пропорційно

чисельності, густоті населення та обсягу ВВП; присутність іноземного капіталу у банківській системі; наявність належного банківського законодавства.

Дані Організації економічного співробітництва і розвитку свідчать, що найбільш щільними за кількістю банків у Європі є країни Центральної Європи (табл. 3.1) [71, с. 152].

Таблиця 3.1

Банківська мережа Європи за регіонами [71, с. 152]

Показник	Кількість банків		Розподіл на 1 млн. населення	
	банки	відділення	банки	відділення
Північна Європа	2 307	57 784	13,3	333,6
Центральна Європа	6 162	88 426	27,3	392,1
Південна Європа	930	33 533	13,3	479,7
Усього в Європі	9 399	179 743	20,1	383,6

Як бачимо, найбільша кількість банківських установ на 1 млн. населення припадає на країни Центральної Європи – 27 банків, тоді як на країни Північної та Південної Європи – по 13,3. Порівняння кількості банківських філій на 1 млн. населення в країнах ЄС, США, Японії, Росії та Україні подано у табл. 3.2 .

Таблиця 3.2

Кількість банківських філій на 1 млн. населення в країнах ЄС, США, Японії, Росії та Україні [71, с. 152]

Країна	Кількість філій	Кількість філій на один банк	Населення, млн. чол.	Число філій на 1 млн. населення
Німеччина	45 467	14,4	82,2	553,1
Франція	26 370	23,1	64,5	408,8
Австрія	4 617	4,9	8,1	570,0
Італія	30 944	35,3	59,1	523,1
Іспанія	57 185	149,3	57,3	998,0
Великобританія	11 300	22,9	60,6	186,5
Фінляндія	1 530	4,3	5,1	300,0
Швеція	2 135	17,9	9,0	237,2
Португалія	4 752	21,7	9,9	480,0
Бельгія	6 868	77,2	10,1	680,0
Данія	35 174	175,0	81,8	430,0
Люксембург	352	1,7	0,4	880,0
Нідерланди	6 665	66,0	15,5	430,0
Ірландія	980	0,9	3,5	280,0
Греція	2 589	47,9	10,8	239,7

Продовження табл. 3.2				
США	79 950	10,5	298,8	267,6
Японія	35 371	143,2	127,4	277,6
Росія	3 512	3,1	141,0	24,9
Україна	1 369	7,0	43,6	31,4

Дані табл. 3.2 свідчать, що найбільш розгалуженою банківська мережа є у Європі, США та Японії, у значно меншій мірі – в Росії та Україні. Так, в середньому в країнах Західної Європи на один банк доводиться 19 філій, в Японії – 143, в США – 10, в Росії – 3. В Україні на один банк припадає 7 філій, що є достатнім [71, с. 152].

Найбільше число точок банківського обслуговування на 1 млн. населення припадає на Іспанію, країну з пільговим режимом для іноземних банків (Люксембург), Бельгію та Німеччину. Достатньо високий цей коефіцієнт в Італії, що пов'язано з великою кількістю малих банків, і в Австрії, де надлишок банків виріс в серйозну проблему. Високий показник Португалії, Франції, Данії, Нідерландів та Фінляндії свідчить про успішний розвиток їх банківської системи, багато в чому «зразкових» зупровадження інформаційних технологій. У Росії та України цей показник набагато нижчий.

За рівнем розвитку банківської мережі Україна значно поступається країнам ЄС, США і Японії. Так, за кількістю філій на 1 млн. населення вона відстає, щонайменше, у 8,5 раз від будь-якої країни з «Великої вісімки». Не кращою є картина Російської Федерації, що відстає, щонайменше, в 10,7 раз.

Чисельність американських банків обумовлена історичною специфікою регулювання в США. У 1927 р. Конгрес США прийняв Закон Макфеддена, згідно якого заборонено відкриття філій банків в інших штатах. У 1956 р. поправка Дугласа до Закону про банківську холдингову компанію заборонила банківським холдингам купувати банки з інших штатів. Початкова ідея обмежень полягала в тому, щоб підсилити конкуренцію місцевих банків, на практиці вона стимулювала створення безлічі банків в кожному з штатів. Хоча заборони на відкриття філій і дочірніх банків більше не існує, численність банків залишилася як історична спадщина [49, с. 18].

Розміщення банківських установ США характеризується вираженою диференціацією на території країни і найважливішим фактором цього являється розселення населення.

Якщо в Росії та Україні найбільша кількість банків на 1 млн. населення доводиться на столичні регіони, то в США, навпаки: в штатах Вашингтон та Нью-Йорк у зв'язку з незначною кількістю банківських установ 1 млн. населення обслуговує 172 та 119 банків відповідно.

Найменше число банківських установ характерне малонаселеним штатам Аляска, Північна Кароліна, Вермонт, Вайомінг і Монтана. Винятком є штати Делавер, Північна та Південна Дакота: 1 млн. населення обслуговує більше тисячі банківських установ. Найгіршою є ситуація у штатах Гаваї, Округ Колумбія, Арізона та Флорида [49, с. 19-20].

Отже, якщо порівняти американську, українську та російську банківські системи за ознакою розподілу банківських установ пропорційно чисельності населення, бачимо, що в США ситуація у цьому плані найкраща: загалом 1 млн. населення США обслуговує 293 банки (центральні офіси і філії), тоді як в Україні – 46 банків, а в Росії – лише 33. Але, варто відмітити, що банківська система

України є більш стабільною, ніж банківська система США і Росії, оскільки кількість українських банків на 1 млн. населення протягом останніх років фактично знаходиться на одному рівні, тоді як кількість американських та російських банків – щорічно зменшується.

Цікавими є дослідження специфіки присутності іноземного капіталу (ознака присутності іноземного капіталу у банківській системі) у банківській системі країн ЄС, США та Росії.

Особливої уваги потребує захист вітчизняного фінансового ринку. В цілому ряд країн світу застосовуються обмеження для іноземних інвестицій в банківський сектор з метою недопущення втрати фінансового суверенітету. Так, у Європі відкритість банківської системи супроводжувалась зняттям певних обмежень щодо капіталу та встановленням на законодавчому рівні

загальних стандартів у банківському секторі. Згідно Другої Банківської директиви, що передбачала взаємне визнання банківських ліцензій, гармонізацію законодавства, а також контроль зі сторони країни, банківська система стала відносно відкрита для іноземної конкуренції і руху капіталу. Але, не дивлячись на таку відкритість, для банківського сектору ЄС характерний низький відсоток присутності філій іноземних банків. Крім того, вони проявляють свою активність переважно в сегменті великих операцій. Наприклад, у Німеччині ринкова частка філій іноземних банків складає 2% і 3% по залученим депозитам та виданим кредитам відповідно. Також показник інтернаціоналізації банківської системи є невисоким у Австрії, Фінляндії, Нідерландах, Португалії, Данії, Германії, Італії, Франції, Іспанії і Швеції. На нашу думку, причиною цього є той факт, що вітчизняним банкам легше вдається встановити зв'язки з клієнтами, ніж філіям іноземних банків. У США та Росії присутність іноземного капіталу в банківській системі обмежується 6% і 16% відповідно. Відсоток діючих на території України філій іноземних банків значно вищий – 24% [49, с. 21].

В Україні висловлюються різні, часом полярні, думки щодо діяльності філій іноземних банків у банківській системі країни. Проте прихід на український ринок філій іноземних банків сприяє якісній конкуренції, стимулює підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи, забезпечує високий рівень її ліквідності і стійкості, а отже, і стабільний фінансовий розвиток.

Побудові ефективної організації діяльності банківської системи зарубіжних країн сприяє наявність належного банківського законодавства (ознака наявності законодавства, що регулює організацію діяльності банківської системи): широкий спектр законодавчих і нормативних актів різної юридичної сили, що визначають правове положення банків.

Наприклад, у США діє розвинена система законодавчих актів: Закони Макфеддена «Про діяльність іноземних банків» (1927 р.), Закон Гарна-Сен-Жермена «Про депозитні інститути» (1982 р.), Закони «Про Федеральну

резервну систему» (1995 р.), «Про діяльність національних банків» (1864 р.), «Про банківські холдингові компанії» (1956 р.), «Про злиття банків» (1960 р.), «Про захист банків» (1968 р.), «Про міжнародну банківську діяльність» (1978 р.) та ін. [5, с. 273]. Репутація Німеччини як провідного банківського центру світу, насамперед, пов'язана із досконалістю банківського законодавства. Закони, які регулюють банківську діяльність, поділяються на дві групи: загальні, тобто обов'язкові для кредитних установ на території всієї країни, та особливі – обмежені територією окремих федеральних земель. До першої групи належать: Закони «Про Німецький Федеральний банк» (1994 р.), «Про банки Федеральної республіки Німеччини» (1997 р.), «Про кредитну справу» (1993 р.) та ін. До другої групи входять закони, що видаються урядами федеральних земель (ландтагами) та регулюють діяльність кредитних установ регіонального рівня, наприклад, Закони «Про Німецький кооперативний банк» (1975 р.), «Про Німецький компенсаційний банк», «Про ощадні каси», що перебувають у компетенції ландтагів. В інших європейських країнах також діють закони, що визначають правове положення банків, наприклад, у Франції – Закони «Про Статут банку Франції» (1993 р.), «Про діяльність і контроль за діяльністю кредитних установ» (1993 р.). У Великобританії діють Закони «Про Банк Англії» (1998 р.), «Про націоналізацію» (1946 р.), «Про банківську діяльність» (1979 р., 1987 р.), а правове положення банків, що діють у формі торгових товариств, регулюється законодавством про торгові товариства [78, с. 267].

На відміну від розвинутих країн Європи та США, де діє розгалужена система законів, в Україні і Росії банківську діяльність регламентує незначна кількість законодавчих актів. Так, законодавчу основу сучасної банківської системи Росії було створено в 1990 р. з прийняттям Законів «Про Центральний банк Російської Федерації» (2002 р.) та «Про банки і банківську діяльність» (1996 р.) [4], а України – Законів «Про Національний банк України» (1999 р.) та «Про банки і банківську діяльність» (2000 р.).

Як відомо, сучасний нормативний вакуум у сфері банківської діяльності зумовлений зміною соціально-політичного устрою і напрямів економічного

розвитку країни. Деякі нормативні акти не завжди узгоджуються між собою, інколи навіть суперечать один одному [19]. Крім того, слід найближчим часом прийняти Закони «Про комерційні банки», «Про кредитну установу», «Про Ощадний банк», «Про іпотечний банк», «Про ломбарди», які давно знаходяться у плані законодавчої діяльності ВР України. Серйозним недоліком у побудові організації діяльності банківської системи України, на відміну від країн ЄС та США, є внесення частих змін до законів невдовзі після їх прийняття, що не сприяє стабільності банківського законодавства і негативно впливає на практику його застосування банківськими установами.

Узагальнена порівняльна характеристика провідних країн світу та України за ознаками ефективної організації діяльності банківської системи наведена у Додатку Г.

Порівняємо структуру організації діяльності банківської системи України та зарубіжних країн (табл. 3.4).

Сучасна практика показує, що зарубіжним країнам характерна різна структура територіальної організації банківської системи. Це залежить від багатьох факторів, до числа яких поряд з історичними, політичними, національними традиціями, слід також віднести рівень розвитку товарно-грошових відносин в країні, загальний економічний розвиток, засоби регулювання грошового обігу та ін. [64, с. 82].

Таблиця 3.4
Структура організації діяльності банківської системи зарубіжних країн та України [64, с. 82]

Країна	Універсальні комерційні банки	Кооперативні банки	Лізингові банки	Регіональні банки	Розрахункові клірингові банки	Іпотечні банки	Інвестиційні банки	Депозитні банки	Дисконтні і акцептні банки	Кредитні спілки та товариства	Державні банки	Місцеві банки	Кантональні банки	Ощадні банки	Земельні банки	Фінансові холдингові групи	Банки-учасники промислово-фінансових груп	Банківські корпорації	Філії іноземних банків
Німеччина	-	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+
Франція	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+
Австрія	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+

Продовження табл. 3.3																			
Великобританія	+	+	-	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-
Італія	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+
США	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+
Японія	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-	+
Росія	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-
Україна	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+

Як бачимо, у структурі територіальної організації банківської системи зарубіжних країн провідне місце займають універсальні, регіональні, ощадні, кооперативні банки та філії іноземних банківських установ. Серед країн – лідерів світової економіки немає уніфікованого підходу до класифікації банків. Так, у в рамках британської банківської системи діють універсальні комерційні, ощадні, інвестиційні, депозитні, кооперативні банки, облікові, дисконтні і акцептні дома, іноземні та інші банки. В Японії – місцеві, регіональні, траст-банки, банки довгострокового кредиту, іноземні банки [64, с. 82].

Державна підтримка банківського кредитування об'єктивно позитивно позначається на переміщенні фінансових ресурсів у часі, через кордони, між галузями, на якісному управлінні ризиками, об'єднанні фінансових ресурсів та їх розподілі між суб'єктами господарювання, забезпеченні безперебійного функціонування платіжних систем (зокрема, клірингу та торговельних розрахунків), насиченні ринку важливою фінансовою інформацією.

Порівняння облікових ставок країн світу у 2013-2017 роках вказано в Додатку Б.

Потрібно визнати, що в умовах кризових явищ, коли необхідна суттєва фінансова підтримка (із боку банківської системи) реального сектору економіки чи не найбільш важливим аспектом стає ефективна реструктуризація банківських кредитів. Важливою тут є і роль держави. Узагальнення окремих практик світового досвіду щодо реструктуризації банківських кредитів наведено в Додатку В.

Хоча банківська система часто потерпає від недостатньо виважених управлінських рішень у частині формування і використання капіталу, змінах в

його структурі і співвідношеннях. Зокрема, негативним наслідком тут може стати погіршення фінансового стану і ліквідності, спроможності суб'єктів банківського бізнесу до кредитування та виконання інституційно-правових умов і регулюючих норм центрального банку.

Для недопущення подальшого негативного розвитку ситуації органи законодавчої та виконавчої влади, відповідальні за грошово-кредитну політику держави, мають не зволікати із ситуацією, а активно діяти і скеровувати зусилля на підтримку банківського сектору, виправлення ситуації та покращення структури активів і капіталу банківських установ. Найбільш часто застосовуваними інструментами є запровадження спеціальних адміністрацій, створення комісій з управління активами банків, викуп «неякісної» чи неліквідної заборгованості, створення відповідних інституцій із компетенціями акумулювання і перерозподілу активів банківської системи та ін. Реалізація таких заходів спрямована на покращення структури активів у банківській системі. Таким чином, забезпечуються їх вища фінансова стійкість та ліквідність, що загалом позитивно позначається на функціонуванні банківської та фінансової систем держави, реалізації базових функцій і завдань суб'єктів банківського бізнесу.

Охарактеризований досвід має особливо важливе значення для органів державного управління щодо виведення банківської системи з кризи в умовах доволі суттєвого та системного спаду в економіці, наявності гострих кризових явищ у системі національного господарства, різкої зміни зовнішніх і внутрішніх умов діяльності банківської системи, коли вона неспроможна стабільно функціонувати та виконувати свої основні функції, характеризується різким зниженням ліквідності і платоспроможності, кризою платежів, невиконанням банками своїх зобов'язань перед кредиторами та вкладниками, збільшенням частки проблемних кредитів, зниженням дохідності банківських операцій, а інколи й банкрутством банків (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Зарубіжний досвід регулювання розвитку грошово-кредитної сфери та
забезпечення фінансової безпеки держави [7]**

Напрями політики	Реалізовані інструменти та заходи	Результати політики
Рациональне використання монетарного інструменту	- зниження відсоткових ставок, збільшення темпу пропозиції грошей (т. зв. експансійна монетарна політика); - підвищення відсоткових ставок, обмеження грошової пропозиції (т. зв. рестриктивна політика)	- стимулювання сукупного попиту та економічного зростання, зниження безробіття; позитивний вплив на фінансову систему через розвиток внутрішнього ринку та реального сектора; - стримування інфляції та забезпечення фінансової стабілізації
	- активна реалізація принципів гнучкості, прозорості та підзвітності Національного банку	- забезпечення інфляційного таргетування
	- розширення функцій центрального банку та зміщення їх пріоритетів із цінової стабільності до сприяння економічному зростанню та фінансовій стабілізації	- підвищення рівня зайнятості, забезпечення економічного зростання, стабільності банківсько-фінансової системи, ефективного функціонування платіжних систем
	- зміни відсоткових ставок	- пожвавлення або стримування темпів економічного зростання та фінансових можливостей держави
	- надання бюджетної фінансово-кредитної підтримки суб'єктам внутрішнього ринку та реального сектору економіки	- покращення фінансового забезпечення економічних агентів, зростання монетизації економіки
Ефективне функціонування банківської системи	- створення інвестиційних фондів фінансування резервів комерційних банків	- вивільнення фінансового ресурсу на цілі кредитування, покращення фінансових можливостей суб'єктів бізнесу та домогосподарств
	- формування трастових фондів та розвиток інфраструктури співробітництва влади, банківського сектору та суб'єктів бізнесу	- зниження фінансових ризиків і підвищення ефективності розподілу фінансових можливостей банківського кредитування
	- реалізація банківських програм кредитування розвитку малого бізнесу	- становлення середнього класу, розвиток внутрішнього ринку, зміцнення фінансової безпеки домогосподарств та територіальних громад
	- входження банківського капіталу до капіталу суб'єктів господарювання	- оздоровлення фінансового стану і зміцнення кредитоспроможності суб'єктів реального сектору
	- фінансування державою частини капіталу банків, надання гарантій і порук, реалізація інвестиційної політики у банківській системі, комплексна організаційно-економічна, інституційна та фінансово-ресурсна підтримка банків	- реалізація функцій і завдань банківського сектору у фінансовій системі держави, підвищення ефективності регулювання грошової маси, мобілізації та розподілу фінансового ресурсу, забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку
Стабільність валютної політики	- вплив на економічну мотивацію і поведінку суб'єктів валютних відносин; юридичне оформлення валютної політики; організаційні заходи державних інституцій із реалізації валютної політики	- забезпечення сприятливих зовнішньоекономічних умов для відтворювальних процесів, формування ефективного механізму функціонування і розвитку внутрішнього валютного ринку, уникнення фінансових криз, забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності в країні як основи зростання економіки

Зауважимо, що важливе прикладне значення має і світовий досвід реалізації грошово-кредитної політики у валютній сфері. Так, до кризи 2008 р. в

Україні застосовувався фіксований курс першого виду, і де-юре діяв режим плаваючого керованого обмінного курсу, а де-факто (із невеликими відхиленнями у часі) спостерігалася прив'язка до долара США.

Прикладом іншого підходу є так званий режим currency board (валютне бюро), за якого здійснюється особливий устрій обмінного курсу, коли країна фіксує обмінний курс до певної так званої резервної валюти і здійснює стопроцентне забезпечення внутрішньої грошової пропозиції іноземною валютою. Такий режим був запроваджений у Гонконзі та Аргентині (у 1990 р.), Естонії (у 1992 р.), Литві (у 1994 р.), Болгарії (1996 р.) та інших країнах [9, с. 2-8].

Зразком третього типу режиму можна вважати режим, запроваджений в європейських країнах, які ввели спільну валюту - євро, а також у Панамі та Еквадорі, де відмовилися від власних валют і використовують як законний засіб платежу долар США.

За результатами вивчення світового досвіду реалізації валютної політики можна сформулювати низку важливих висновків, але загалом вони зводяться до необхідності державного регулювання валютних відносин для забезпечення сприятливих зовнішньоекономічних умов для відтворювальних процесів у країні, оптимізації участі суб'єктів господарювання в міжнародному розподілі праці, формування ефективного механізму функціонування і розвитку внутрішнього валютного ринку, недопущення недобросовісної конкуренції його суб'єктів та уникнення фінансових криз, гарантування безпеки господарської діяльності і захисту економічного суверенітету та інтересів держави на зовнішніх (зокрема, валютних) ринках, забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності в країні як основи зростання економіки.

Отже, важливість світового досвіду реалізації інструментів грошово-кредитної політики полягає також у можливості комплексного осмислення та формування більш системної державної політики регулювання розвитку і підтримки грошово-кредитного сектору в системі структурної передбудови економіки, а також може слугувати орієнтирами щодо оцінювання

ефективності політики в аналізованій сфері, яку реалізує держава, що є предметом наступного дослідження. Більшість із визначених інструментів і заходів має всі необхідні передумови, щоб бути реалізованими на відповідному етапі соціально-економічного розвитку держави для забезпечення раціонального використання монетарного інструментарію, ефективного функціонування банківської системи та стабілізації валютної політики.

3.2. Підвищення ефективності впливу держави на функціонування банківської системи України

У кожній країні світу органи державної влади суттєво втручаються у діяльність банківського сектору економіки. Можна виділити два основні компоненти впливу держави на функціонування банківських установ. З однієї сторони, держава намагається забезпечити стабільність банківської системи та безпеку діяльності банків, що проявляється у створення державної системи гарантування вкладів громадян, підтримці ліквідності, безперебійності роботи банківської системи через належне виконання функції «кредитора останньої інстанції» центральним банком держави. З іншої, держава здійснює вплив як на окремі банки, так і на банківську систему у цілому через механізм пруденційного регулювання діяльності банків, встановлюючи вимоги щодо підтримки необхідного рівня капіталу банків, показників ліквідності, максимальних розмірів ризиків у діяльності банку, а також надаючи органам банківського нагляду повноваження щодо застосування заходів впливу до банків, діяльність яких є надто ризиковою.

Дослідження показують, що причинами низької ефективності діяльності банківської системи України та її фінансово-кредитного бізнесу є: недостатність ресурсів для проведення фінансово-кредитних операцій, бажання банків максимізувати віддачу збільшенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості фінансово-кредитних кредитів, а також порівняно високий рівень інфляції у вітчизняній економіці, система внутрішніх

взаємних неплатежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, низька ліквідність вторинного ринку цінних паперів, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

На сучасному етапі розвитку економіки України такі традиційні інструменти банківського фінансово-кредитного бізнесу, як довгострокові кредити вже не можуть задовольнити потреби реального сектора економіки і виникає нагальна потреба використання альтернативних фінансових інструментів інвестування, а саме фондові інструменти інвестування, мета яких стабілізувати доходи банку через забезпечення грошових надходжень.

Слід зазначити, що державні регулятори банківського фінансово-кредитного бізнесу покликані сприяти розширенню сфери та зростання динаміки банківського інвестування, підвищенню ефективності операцій банків на фондовому ринку. Безумовно, інструментами державного регулювання банківської фінансово-кредитної діяльності є: правові та економічні важелі.

Очевидним є те, що слабкий наявний ресурсний потенціал банківської системи України і його нестабільність значно обмежує фінансово-кредитні операції банків. Причинами невідповідності ресурсної бази потребам банків щодо здійснення інвестицій є незадовільне функціонування грошово-кредитної системи, низький рівень монетизації економіки, що призводить до переміщення грошей у позабанківський тіньовий обіг та відпливу капіталів за межі України. [26]

До визначальних чинників, які негативно впливають на надійність і стабільність банківської системи, можна віднести невизначеність її головної дійової особи. В економіці, яка нормально функціонує, такою особою повинен бути клієнт, інтереси котрого повинна захищати держава. На жаль, у вітчизняній практиці стан платіжно-розрахункових відносин між економічними контрагентами узалежнюється від стану кореспондентського рахунку банку [58].

Тому, насамперед, доцільно забезпечити безперервність розрахунків клієнтів незалежно від стану ресурсної бази банку і визначити достатньою умовою наявність коштів на рахунку самого платника. Поза полем відповідальності держави залишаються не лише клієнти банків, але й самі банки. Чинні правові норми цілком зорієнтовані на односторонню відповідальність кредитних організацій перед НБУ і Міністерством фінансів. Як наслідок, постає нагальна потреба у створенні такої правової бази, яка б забезпечувала виконання зобов'язань органів державної центральної банківської і фінансової систем щодо банків.

Насамперед потрібно звернути увагу на практику створення та використання резервних фондів. Середній розрахунковий норматив банківського резервування становив 2,2 %, тоді як у країнах ЄС він змінювався у межах від 1 до 2%. Завищені норми резервування в Україні знижують можливості банків щодо своєчасності розрахунків із клієнтами. Для виправлення ситуації необхідно змінити порядок формування і використання резервних фондів, що суперечить основному постулату діяльності банку – першорядності інтересів клієнта. За таких умов НБУ, використовуючи кошти банку, не розділяє з ним його відповідальності за зобов'язаннями. Внаслідок «вилучення» істотної частки банківських ресурсів за певних умов у банку виникає дефіцит платіжних засобів для забезпечення розрахунків конкретного клієнта за наявності грошей на його поточному рахунку, що обмежує кредитно-фінансово-кредитні можливості банку. Для вирішення цієї проблеми доцільно, на наш погляд, розробити та запровадити диференційовані норми резервування під залучені вклади, що своєю чергою, стимулюватиме створення фінансово-кредитних ресурсів [26].

Нагальним завданням на сучасному етапі розвитку банківської системи України є удосконалення податкового законодавства. Формування банками довготермінових фінансових ресурсів може бути реалізоване шляхом зменшення податкового тягаря на тривалий період. До вирішення цієї проблеми можна запропонувати різні підходи. До найкращих, на нашу думку, належить

зниження ставки оподаткування для тих банків, які беруть участь в фінансово-кредитній діяльності.

Важливим напрямом удосконалення державного регулювання банківської фінансово-кредитної діяльності є організація ефективного банківського нагляду. Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про Національний банк України», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [45].

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх відокремлені підрозділи, афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо здійснення банківської діяльності.

Для здійснення своїх функцій Національний банк України має право безоплатно одержувати від банків, банківських об'єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку України, а також від осіб, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», інформацію про їх діяльність та пояснення стосовно отриманої інформації і проведених операцій [19]

Сутність державного регулювання банківської діяльності полягає в тому, що механізм регулювання здійснюється перш за все в межах банківської системи та виражається у впливі центрального банку на комерційні. Метою державного регулювання банківської сфери є підтримка стійкості національної банківської системи, запобігання банкрутства окремих банків, підтримка

конкуренції в банківській сфері, задоволення потреб суспільства та клієнтів банків у отриманні якісних банківських послуг.

Отже, основний вплив держави як регулятора макроекономічних процесів на банківську систему здійснюється через центральний банк, який виступає головним органом державного регулювання макроекономічних процесів за допомогою грошово-кредитних методів.

Проте, на нашу думку, для забезпечення стабільності роботи банків та збереження довіри до банківської системи держави необхідно не лише своєчасні та ефективні дії основного регулятора фінансових ринків – центрального банку, але й виважена та скоординована діяльність різних гілок влади, в першу чергу виконавчої.

Таким чином, реалізація функції банківського регулювання забезпечується кількома державними інститутами – парламентом (законодавчим органом, що визначає загальні правові основи регулювання банківської діяльності); урядом (видає додаткові нормативні акти з питань регулювання діяльності банків); безпосередньо органом банківського нагляду (регламентує банківську діяльність нормативними документами і перевіряє відповідність діяльності банків чинному законодавству). Органом реалізації функції банківського нагляду є, як правило, лише один державний орган [15]

Законодавчо визначено, що наглядові та регулятивні функції можуть здійснюватися Національним банком безпосередньо або через створений ним орган банківського нагляду. На сьогодні весь спектр регулятивно-наглядових функцій Національний банк реалізує виключно самостійно, шляхом реалізації таких повноважень:

- здійснює усі види перевірок на місцях банків, інших фінансово-кредитних установ в Україні, а також перевірку достовірності інформації, що надається юридичними та фізичними особами при реєстрації банків та ліцензуванні банківських операцій;

- може вимагати від банків та інших фінансово-кредитних установ проведення загальних зборів акціонерів і визначає питання, за якими мають бути прийняті рішення;
- може брати участь у роботі зборів акціонерів, засідань спостережної ради, правління і ревізійної комісії банку та іншої фінансово-кредитної установи з правом дорадчого голосу;
- може пред'являти вимоги щодо здійснення обов'язкових аудиторських перевірок банків, отримує висновки незалежних аудиторських організацій про результати діяльності банків тощо. [19]

Державне регулювання банківської діяльності – це система, яка виконує функції формування тактичного банківського законодавства і провадить банківський нагляд.

Інструменти державного регулювання банківської фінансово-кредитної діяльності поділяються на дві групи – правові та економічні. До першої групи засобів державного регулювання банківської фінансово-кредитної діяльності належать закони та інші нормативно-правові акти. Саме вони повинні визначити основні тенденції розвитку банківської фінансово-кредитної діяльності.

Другу групу методів становлять важелі грошово-кредитної політики. Об'єктом регулювання у цьому випадку виступає грошова маса. Головними інструментами грошово-кредитної політики в Україні є облікова ставка, операції на відкритому ринку, іноземні інвестиції.

Облікова ставка має істотний вплив на фінансово-кредитну активність комерційних банків: підвищення облікової ставки призводить до скорочення позик через зменшення доступності кредитних ресурсів для банків, а зниження, навпаки – спричинює зростання грошової пропозиції, що активізує фінансово-кредитну діяльність. При цьому слід враховувати те, що внаслідок підвищення облікової ставки за умови лібералізації руху міжнародного короткострокового капіталу, ймовірно, матиме місце ревальвація гривні і стимулювання залучення іноземних інвестицій. Такий ефект від регулювання облікової ставки є бажаним

для кожної країни, тому, щоб поживавити фінансово-кредитну активність, НБУ намагається провадити експансивну грошово-кредитну політику, зменшуючи облікову ставку, норми резервування, з метою розширення виробництва та зменшення безробіття. Але, враховуючи світову фінансову кризу, яка позначилася на банківському секторі України, така політика у нашій державі не є послідовною і потребує більш жорсткого регулювання [2, с.245–252].

Ще одним важливим інструментом вдосконалення діяльності банківської системи є залучення в економіку іноземних інвестицій. Визначальним чинником, який впливає на фінансово-кредитну активність іноземних інвесторів є розвиток земельного законодавства. Проте, невирішеність земельного питання в Україні суттєво гальмує розвиток виробничої інфраструктури і весь фінансово-кредитний процес.

Важливим інструментом підвищення ефективності функціонування БСУ є зростання інвестицій в фондові інструменти, до яких НБУ застосовує два види регулювання: нормативи інвестування; формування обов'язкових резервів на відшкодування можливих збитків від операцій з цінними паперами.

Необхідність у контролі за даним сегментом ринку виникла наприкінці 90-х років ХХ століття, коли комерційні банки почали провадити активну діяльність на ринку цінних паперів, інвестуючи кошти в акціонерний капітал підприємств. Для того, щоб обмежити негативний вплив на стабільність банківської системи, держава змушена була вдатися до регулювання діяльності банків. Однак на практиці таке регулювання має низку недоліків, одним з яких є відсутність ліквідного ринку цінних паперів і регулярних котирувань. Цей, на перший погляд, незначний недолік, призводить до того, що вартість цінних паперів оцінюють переважно за принципом обачності, що викликає завищення ризику за окремим цінним папером. Через це українські банки змушені формувати значні обсяги резервів, що суттєво гальмує їх активність на фондовому ринку. Для успішного вирішення даного питання вважаємо за доцільне створити єдину для всіх банків систему оцінки вартості цінних паперів, уможливити вільний доступ банків, інших фінансових установ до

організованого фондового ринку, та забезпечити всі умови для його розвитку.
[33, с. 87]

Що стосується регулювання діяльності банків Національним банком України (згідно функцій НБУ), то воно полягає у здійсненні впливу на банки та інші фінансово-кредитні установи з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння дотриманню стабільності банківської системи та цінової стабільності.

Форми регулювання банківської діяльності відображають характер впливу НБУ на банки та інші фінансово-кредитні установи, засоби і прийоми його здійснення. Згідно статті 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у таких формах:

- 1) адміністративне регулювання;
- 2) індикативне регулювання [25, с. 34–42]

В основу адміністративного регулювання покладено використання засобів впливу переважно організаційно-владного характеру. За допомогою адміністративного регулювання забезпечується нормальне функціонування банківської системи України. Форми адміністративного регулювання утворюють цілісну підсистему й охоплюють повний управлінський цикл.

Індикативне регулювання передбачає використання комплексу змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість НБУ за допомогою інструментів (засобів та методів) грошово-кредитної політики здійснювати регулювання грошового обігу і кредитування економіки з метою забезпечення цілей діяльності НБУ.

Структура банківського нагляду в Україні змінювалася декілька разів, що свідчить про пошук Національним банком оптимальних форм організації системи банківського регулювання і нагляду в умовах постійних змін в банківській системі держави.

Питання зміни організаційної структури банківського регулювання і нагляду в Україні є елементом наукових і практичних дискусій тривалий

період часу. В основі дискусій лежить теза про доцільність виведення нагляду безпосередньо з компетенції Національного банку України і організаційної побудови органу банківського нагляду як окремої структури, підпорядкованої Кабінету міністрів.

Прихильники виведення функції банківського нагляду з безпосередньої компетенції НБУ аргументують свою позицію міжнародним досвідом регулювання банківського сектору і наголошують, що у більшості країн Європи практика суміщення центральним банком функцій реалізації грошово-кредитної політики, валютного регулювання і нагляду за діяльністю банків була відмінена ще 20-30 років тому. Європейський досвід переконує нас у доцільності ґрунтовного вивчення можливості створення єдиного органу нагляду, до компетенції якого входив би нагляд за діяльністю фінансових установ різних секторів фінансової системи – банків, кредитних спілок, страхових компаній, пенсійних фондів, фінансово-кредитних компаній тощо. Державою не розроблено на сьогоднішній день надійного механізму захисту вкладників зазначених установ, не контролюється ретельно їх діяльність.

На жаль, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, до компетенції якої входить нагляд за діяльністю зазначених фінансових інститутів, на сьогодні не змогла ефективно налагодити нагляд за діяльністю небанківських фінансових установ, зокрема не організовано їх звітності на щомісячній основі, багато прогалин є законодавчо-нормативного характеру, що призводить до неплатоспроможності багатьох інститутів третього рівня кредитної системи. [36, с. 27–35]

Нагадаємо, що структура банківських інвестицій характеризується такими особливостями: переважання фінансово-кредитних вкладень в державні цінні папери, використання обмеженого кола фінансових інструментів як об'єктів інвестування, незадовільний стан інвестування реального сектора економіки. Разом з тим, банки у своїй більшості слабо інвестують у реальний сектор економіки України, що головню зумовлено як їх неготовністю надавати великі і довгострокові кредити, так і нестійкістю функціонування виробничих

підприємств, відсутністю реальних структурних перетворень у вітчизняній економіці, а відтак – високими кредитними ризиками.

Важливо відзначити, що на відміну від корпоративного інвестування, специфіка банківського фінансово-кредитного бізнесу зумовлена значною мірою характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Вітчизняним банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує їх фінансово-кредитну активність. Більшість інвестицій банку сьогодні здійснюється у формі кредитів.

Отже, нами проаналізовано лише незначну частину проблем, з якими стикаються українські банки, провадячи фінансово-кредитну діяльність, і які суттєво ускладнюють активізацію фінансово-кредитного процесу в державі. На нашу думку, для вирішення цих проблем необхідно створити рівні умови для провадження бізнесу та інвестування в економіку країни, забезпечити прозорі й цивілізовані засади процесу інвестування, поліпшити структуру фінансово-кредитних джерел тощо. Треба звернути увагу на те, що першорядними завданнями розвитку банківського фінансово-кредитного бізнесу в Україні має стати: по-перше, нарощування власного капіталу комерційних банків; по-друге, підвищення рівня капіталізації банківської системи; по-третє, збільшення ресурсної бази комерційних банків. Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що на основі використання зарубіжного досвіду державного регулювання банківського фінансово-кредитного бізнесу, в Україні доцільно впроваджувати наступні заходи: розробка моделі організації роботи комерційних банків на ринку цінних паперів; надання фінансово-кредитних послуг у рамках фінансових супермаркетів та розвиток фінансово-кредитних банків та інвестування банків у сектор малого і середнього бізнесу. За сучасних умов, в Україні держава зобов'язана виконувати роль повноправного партнера, який би розділив з банками ризик довгострокових інвестицій та забезпечив би дієвість законодавчого блоку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо сформулювати такі висновки і пропозиції:

Державне регулювання банківської діяльності – це застосування державою системи заходів та інструментів впливу на банківську сферу для досягнення важливих суспільних цілей. На сучасному етапі розбудови вітчизняної банківської системи України вкрай актуальним є питання використання нових підходів до вдосконалення державного регулювання банківської діяльності. В умовах поглиблення міжнародної банківської конкуренції та помітного впливу на вітчизняні банки наслідків світової фінансової кризи, державне регулювання банківської діяльності вимагає нових підходів до розробки та застосування державними органами заходів та інструментів впливу на банківську діяльність з метою забезпечення стабільності банківської системи і зростання вітчизняної економіки.

Державне регулювання банківського сектору – один із ключових елементів державного регулювання економіки (нарівні з бюджетним, структурним, зовнішньоторговельним, тощо) і визначається пріоритетами та стратегічними цілями економічного розвитку. У їх числі – стабільне зростання економіки, низька інфляція і, відповідно, стабільність цін, низький рівень безробіття, рівновага платіжного балансу. При цьому найважливішим завданням центрального банку – основного державного інституту з реалізації державного регулювання банківського сектору – є забезпечення безінфляційного грошового обігу, адже саме подолання інфляції в умовах перехідного періоду слід вважати основним чинником формування належних умов для забезпечення успішного перебігу всіх ринкових перетворень.

Метою нормативно-правового забезпечення державного регулювання банківської системи, має стати забезпечення доступними правовими методами розвитку банківської системи, яка є запорукою поліпшення добробуту населення та утвердження України в міжнародному співтоваристві як

незалежної демократичної держави, щоб стати рівноправним членом Європейського Союзу. При регулюванні банківської діяльності поєднуються елементи як приватного, так і публічного права з переважанням саме елементів публічного права, так як вони пов'язані в більшій ступені з реалізацією державних інтересів, ніж зі сферою приватних.

В Україні вже сформувались необхідні інститути та правове поле, покликане регламентувати та регулювати банківську діяльність на фінансовому ринку, проте існує проблема забезпечення чіткості, стабільності та системності у нормативно-правових актах, вирішенню чого частково сприятиме систематизація законодавчих і нормативних актів шляхом прийняття Банківського кодексу або аналогічного за змістом інтегрального документа, що об'єднає всю сукупність законодавчих актів, які регламентують банківську діяльність. На підставі викладеного можна зробити висновок, що формою зовнішнього вираження діяльності Нацбанку по здійсненню державного регулювання діяльності банків виступають його різні за юридичними властивостями правові акти.

На підставі проведеного кореляційно-регресійного аналізу можемо стверджувати, що державне регулювання банківського сектору економіки упродовж 2011-2017 рр. не мало достатнього рівня вагомості по відношенню до процесів розвитку економіки. Заходи банківського регулювання НБУ носили характер подолання проблем суто у фінансовому секторі, не враховуючи інвестиційні потреби реального сектору економіки, який потребує створення внутрішнього попиту в економічній системі України. Показник облікової ставки мав позитивний характер впливу на ВВП, проте даний вплив не можна вважати значним, оскільки значення показника R^2 (коефіцієнт апроксимації, чим більше його значення наближається до 1, тим більша сила зв'язку між показниками), який наведено на діаграмі, становить 0,2979. Тобто, можна сказати, що облікова ставка в економіці України не є суттєвим засобом регулювання розвитку економіки. показник рівня монетизації економіки мав від'ємний характер впливу на ВВП. Даний вплив можемо визначити як суттєвий, оскільки значення

показника R2, який наведено на діаграмі, становить 0,7249 – сила зв'язку між показником ВВП та рівнем монетизації є значною. Таким чином, можна зробити висновок, що рівень монетизації економіки є вагомим засобом регулювання розвитку економіки. При цьому зростання рівня монетизації економіки як у докризовий період (2011-2013 рр.), так і у кризовий період (2014-2017 рр.) має негативне спрямування – рівень монетизації економіки впливає на скорочення обсягу ВВП та навпаки.

Важливість світового досвіду реалізації інструментів грошово-кредитної політики полягає також у можливості комплексного осмислення та формування більш системної державної політики регулювання розвитку і підтримки грошово-кредитного сектору в системі структурної передбудови економіки, а також може слугувати орієнтирами щодо оцінювання ефективності політики в аналізованій сфері, яку реалізує держава, що є предметом наступного дослідження. Більшість із визначених інструментів і заходів має всі необхідні передумови, щоб бути реалізованими на відповідному етапі соціально-економічного розвитку держави для забезпечення раціонального використання монетарного інструментарію, ефективного функціонування банківської системи та стабілізації валютної політики. Першорядними завданнями розвитку банківського фінансово-кредитного бізнесу в Україні має стати: по-перше, нарощування власного капіталу комерційних банків; по-друге, підвищення рівня капіталізації банківської системи; по-третє, збільшення ресурсної бази комерційних банків. На основі використання зарубіжного досвіду державного регулювання банківського фінансово-кредитного бізнесу, в Україні доцільно впроваджувати наступні заходи: розробка моделі організації роботи комерційних банків на ринку цінних паперів; надання фінансово-кредитних послуг у рамках фінансових супермаркетів та розвиток фінансово-кредитних банків та інвестування банків у сектор малого і середнього бізнесу. За сучасних умов, в Україні держава зобов'язана виконувати роль повноправного партнера, який би розділив з банками ризик довгострокових інвестицій та забезпечив би дієвість законодавчого блоку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. Методологічне обґрунтування державного регулювання банківської діяльності / Б. Адамик // Теорія і методологія фінансової науки, 2017. - №4. – С. 61-67
2. Анпілогова Ж. Д. Сутність державної промислової політики як регулятора економічного розвитку країни / Ж. Д. Анпілогова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління, 2012. -№ 3. - С. 44-51.
3. Банківське право України / за ред. О. П. Орлюк. - К.: Юрінком Інтер, 2009. - 390 с. 7 Про банки і банківську діяльність : Закон України від 0712.2000 р. № 2121-Ш
4. Бова Н. В. Динаміка змін грошової маси та її вплив на формування депозитної політики банку / Н. В. Бова // Молодий вчений. - 2015. - № 10(25). - С. 91-94.
5. Божанова О. В. Аналіз стану грошової маси в Україні / О. В. Божанова // Молодий вчений. - 2016. - № 3(30). - С. 19-23.
6. Буряк П. Ю., Альошина Л. Є. Конкурентні стратегії банків в умовах фінансової глобалізації / Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Мале та середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні. (Збірник наукових праць). — Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень 2010. — Вип. 6(L).-С. 58-66.
7. Васильчишин, О. Б. Напрями впливу державного регулювання та нагляду на фінансову безпеку банківської системи України та шляхи їх удосконалення [Текст] / О.Б. Васильчишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. - Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. - Том 25. - № 2. - С. 7-20.

8. Вовчак О.Д. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності / О.Д. Вовчак // Вісник університету банківської справи, 2017. - № 2 (29). – С. 19-23

9. Гаврікова А. В. Теоретичні основи регулювання банківської діяльності / А. В. Гаврікова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. - 2015. - № 3. - С. 200-205.

10. Гроші та кредит : компетентність і реалізація грошово-кредитної політики в Україні : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Колодизев, В. Ф. Тищенко та ін.; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С. - Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. - 416 с.

11. Гудзовата О. О. Зарубіжний досвід державної грошово-кредитної політики та зміцнення фінансової безпеки / О. О. Гудзовата // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 88-93.

12. Дані державної служби статистики України [електронний ресурс] – режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

13. Дані про стан грошово-кредитного ринку України [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>

14. Дейнеко Л.В., та ін. Промислова політика посткризової економіки: кол. монографія / Дейнеко Л.В., Якубовський М.М., Шелудько Е.І. та ін. – К.: НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України", 2014. – 316 с.

15. Дзюблюк О. В. Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України : моногр. / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 530 с.

16. Дзюблюк О. Інтеграція грошово-кредитного та промислового капіталів і кредитні відносини//Економіка України-2009. - №10 – стр.11-15

17. Дзюблюк О. Оптимізація передавального механізму грошово-кредитного регулювання центрального банку//Вісник НБУ-2012. №1 – стр. 32-

18. Дука А.П. Трансформація моделі промислової політики задля забезпечення економічного розвитку України / А.П. Дука, А.Д. Залєвська-Шишак // Економічний часопис-XXI, 2014. – №7. – С. 32–35.
19. Єпіфаов А.О., Міщенко В.І., Гребенюк Н.І. Монетарна політика в Україні: тенденції та перспективи // Фінанси України-2011. №9 – стр.11-18
20. Закон «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-ХІУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
21. Залєвська-Шишак А. Д. Світовий досвід формування державної промислової політики / А. Д. Залєвська-Шишак, А. П. Дука // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право, 2014. - № 25. - С. 34-41
22. Зверяков М. І. Промислова політика і механізм її реалізації / М. І. Зверяков // Економіка України, 2016. - № 6. - С. 3-18.
23. Ігнатова О. М. Статистичний аналіз готівкового обігу в Україні та його вплив на вартість національної грошової одиниці / О. М. Ігнатова, О. В. Касьян // Економіка та держава. - 2013. - №6. - С. 53 - 56.
24. Кльоба Р. Л. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності / Р. Л. Кльоба // Економічна наука, 2016. - №2. – С. 41-45
25. Козій Н. С. Світовий досвід стабілізації грошового обігу / Н. С. Козій // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 11-15.
26. Кондратов, Д. Формирование новой европейской системы финансового регулирования / Д. И. Кондратов // Деньги и кредит, 2016. - №7. - С. 59-66, с. 60
27. Куш О. В. Банківське регулювання в Україні: задзеркалля Базеля, або Прихована стратегія дефрагментації національної банківської системи / О. Куш // Політика Національного банку України щодо подолання фінансово-економічної кризи і формування монетарних передумов розвитку економіки:

матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 5-6 листопада 2015 року / ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». - К.: ДВНЗ «Університет банківської справи». - С. 231-241.

28. Латковська Т. А. Актуальні питання розвитку банківської системи України на сучасному етапі // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : зб. наук. пр. - Вип. 7. - Чернівці, 2006. - С. 84-89.

29. Лещенко В. В. Державне регулювання банківської діяльності в Україні: нагляд на основі оцінки ризиків / В. В. Лещенко // Державне управління: теорія та практика. - 2013. - № 2. - С. 193-198.

30. Лічак Д.В. Ефективне використання бюджетних коштів при пільговому кредитуванні суб'єктів господарювання / Д.В. Лічак // Экономико-правовые исследования в XXI веке: материалы Международной научно-практической Интернет-конференции [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=470&ID=491.

31. Макроекономічна та банківська статистика / Офіційний сайт НБУ – [електронний ресурс] – режим доступу: www.bank.gov.ua

32. Мельниченко О. А. Державна промислова політика: сутність, засоби та напрями розвитку / О. А. // Мельниченко Теорія та практика державного управління, 2017. - №3. – С. 1-7

33. Мігус І. П. Важелі державного антикризового регулювання банківських установ з точки зору виникнення кризових явищ / І. П. Мігус // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2017. - № 8. – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1108>

34. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / за ред. В.С. Стельмаха. – К. : Центр наук. досл. НБ України, УБС НБУ, 2013. – 404 с.

35. Мордань Є. Ю. Трактатування сутності поняття “регулювання банківської системи” з урахуванням сучасних тенденцій наукової методології / Є. Ю. Мордань // Журнал “Інвестиції: практика та досвід” / Чорноморський

державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2014. – № 8. – С. 83–86

36. Москвічова О.С. Державне регулювання кредитних послуг в умовах банківської кризи: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / О.С. Москвічова; Львівський національний університет ім. І.Я. Франка. - Львів, 2014. - 292 с.

37. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації : [монографія] / О. П. Орлюк. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 240 с.

38. Основні засади грошово-кредитного регулювання НБУ на 2018 рік КМУ [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>

39. Островська Н.С. Монетарна політика в Україні у контексті світового досвіду//Фінанси України-2014.№5 – стр. 105-110

40. Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>

41. Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.

42. Офіційний сайт КМУ [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.meo.gov.ua>

43. Правила монетарної політики: теоретичні засади та напрями застосування в Україні : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора С. М. Козьменка та д-ра екон. наук, доцента Т. Г. Савченка. - Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. - 205 с.

44. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова, Положення НБУ від 30.06.2016 № 351 [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>

45. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-ХІV – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

46. Свеженцев О.О. Грошово-кредитна політика як елемент економічної безпеки держави: аналіз стратегії Національного Банку України / О.О.

Свєженцев // IX Міжнародна науково-практична конференція „Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції” [матеріали конф.], (м. Харків, 19-20 квіт. 2017 р.) : Ч. 1. – Харків: ХНУБА, 2017. – С. 83-85.

47. Сомик А.В. Підходи та проблеми оцінки ефективності грошово-кредитної політики національного банку України / А.В. Сомик // Ефективна економіка. - 2014. - № 12 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3697>.

48. Статистика макроекономічних індикаторів та показників розвитку банківської системи: офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

49. Статистика розвитку підприємств в економіці: офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

50. Статистичні матеріали Національного Банку України. - Монетарний огляд [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://bank.gov.ua/comp1:go1/uk/риБ118Б/cale\\$ogy?caM4=58037](http://bank.gov.ua/comp1:go1/uk/риБ118Б/cale$ogy?caM4=58037).

51. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...] Україна, Європейський Союз, Євратом [...]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014 – [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011

52. Філоненко С.В. Моделі формування промислової політики в умовах сучасної економіки / С.В. Філоненко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», 2017. - № 7. – С. 13-17

53. Хаустова В.Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: монограф. / .Є. Хаустова. – Х.: ІН- ЖЕК, 2015. – 380 с.

54. Циганова С.А. Шляхи підвищення ефективності грошово-кредитного регулювання економіки//Фінанси України-2013.№1 – стр. 11-19

55. Чавага І.І. Стратегічні орієнтири розвитку вітчизняного ринку банківських послуг / І.І, Чавага // Наука молода, 2016. - № 24. – С. 122-128

56. Шовкун І. Асоціація з ЄС диктує необхідність відродити промисловість // І. Шовкун // Дзеркало тижня. України, 2015. – №9. – [електронний ресурс] – режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15094.031.pdf

57. Швайко М. Л. Особливості грошово-кредитної політики України в сучасних умовах / М. Л. Швайко // Соціальна економіка. - 2016. - № 1. - С. 82-86.

58. Штибель У. І. Формування соціально-орієнтованої банківської системи в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Штибель Уляна Ігорівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2016. - 21 с.

59. Шумська С. С. Гроші та економічна динаміка в Україні: теорія та емпіричні оцінки взаємозв'язку / С. С. Шумська // Економіка і суспільство. - 2017. - 11. - С. 603 - 611.

60. Шумська С. С. Монетарна політика та відновлення економічного зростання в Україні / С. С. Шумська // Економіка і прогнозування. - 2015. - №3. - С. 21 - 41.

61. Яценко О.В. Формування умов для розвитку банківської системи України // Економічна політика в контексті міжнародного співробітництва: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 серпня 2014 р. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – С. 21-23.

62. Власюк Ю.Ю. Особливості державного регулювання банківського сектору економіки / Управління та адміністрування // КНТЕУ – Київ 2018 – С. 191 - 197

ДОДАТКИ